

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ
САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ І-ІІ СТУПЕНІВ**

Виконав: магістрант 2-го курсу, групи 8.2310-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Е.В. Штибін

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
доцент, к.філос.н. Маліновська О.С.

Рецензент: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, д.і.н. Приймак О.М.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
«___» _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ

Штибіну Ернесту Валерійовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна робота з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів

керівник роботи Маліновська Ольга Станіславівна, к.філос.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «17» червня 2021 року № 896-с

2. Строк подання студентом роботи 7 грудня 2021 року

3. Вихідні дані до роботи: Таут М. М. Психологічний супровід виховної роботи. Підвищення якості професійної освіти та досвід впровадження державних освітніх стандартів. Київ : Центр учбової літ-ри, 2004. 331с.; Уманець Г. М., Кобзар О. В., Кулеш В. О. Інклюзивна освіта : Особливій дитині – особлива увага. Донецьк : Витоки, 2010. 135 с.; Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Охарактеризувати стан наукової розробки теми. 2.Уточнити зміст основних понять: «соціальна робота», «загальноосвітня санаторна школа-інтернат», «учні». 3. Описати використанні принципи та методи дослідження. 4. Розкрити питання сутності та особливостей діяльності загальноосвітньої санаторної школи-інтернату. 5. Охарактеризувати учнів загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів як об'єкт соціальної роботи. 6.Класифікувати технології соціальної роботи в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах. 7. Розкрити професійні компетентності соціального працівника в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті. 8. Дослідити учасний стан соціальної роботи в загальноосвітній санаторній школі інтернаті №7 I-II ступенів м. Запоріжжя. 9. Розробити рекомендації з оптимізації соціальної роботи в інтернатних закладах у сфері формування соціальних цінностей учнів.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Маліновська О.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	17.06.2021	17.06.2021
Розділ 2	Маліновська О.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	30.08.2021	30.08.2021
Розділ 3	Маліновська О.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	14.10.2021	14.10.2021

7. Дата видачі завдання 17 червня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2021	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2021	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2021	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень – липень 2021	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Серпень – вересень 2021	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2021	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад 2021	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2021	<i>виконано</i>

Студент _____ Е.В. Штибін

Керівник роботи _____ О.С. Маліновська

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: складається з 83 сторінок, 80 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ САНАТОРНА ШКОЛА-ІНТЕРНАТ, УЧНІ, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, РЕАБІЛІТАЦІЯ

Мета кваліфікаційної роботи: дослідити стан соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів.

Об'єкт дослідження: соціальна робота в інституційних закладах виховання.

Предмет дослідження: соціальна робота з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів.

Методи наукового дослідження: дедукції, індукції, аналізу, синтезу, класифікації, нарративний, контент-аналізу.

Гіпотеза. Основою соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів поступово стає інтегративний підхід, що в перспективі обумовлює широке використання в них технологій соціальної діагностики, адаптації, реабілітації, супроводу, а також арт-, натур-, психотерапії.

Висновки. 1. Соціальна робота в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах спрямована на всебічний розвиток учнів, їх інтелектуальних, духовних та соціальних здібностей, виховання ціннісного ставлення до суспільства та держави, формування соціально-трудових компетентностей, співпрацю з батьками, проведення систематичної правничо-виховної роботи та профілактики правопорушень серед вихованців, в тому числі й на профілактику булінгу.

2. Підвищення якості соціальної роботи в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах можливе шляхом впровадження принципів соціально-адекватного менеджменту, вдосконалення організаційно-управлінської структури та інституціоналізації у сфері соціально спрямованих практик інтегративного підходу.

SUMMARY

Qualification work of master's degree: consists of 83 pages, 80 positions in the bibliography.

SOCIAL WORK, SECONDARY SANATORIUM BOARDING SCHOOL, PUPILS, SOCIAL ADAPTATION, REHABILITATION

The purpose of the qualification work: to investigate the state of social work with pupils of secondary sanatorium boarding schools of I-II degrees.

Object of research: social work in institutional educational institutions

Subject of research: social work with pupils of secondary sanatorium boarding schools of I-II degrees.

Research methods: deduction, induction, analysis, synthesis, classification, narrative, content analysis.

Hypothesis. The basis of social work with pupils of secondary sanatorium boarding schools of I-II degrees is gradually becoming an integrative approach, which in the long run leads to widespread use of technologies of social diagnostics, adaptation, rehabilitation, support, as well as art, nature, psychotherapy.

Conclusions: 1. Social work in general sanatorium boarding schools is aimed at the comprehensive development of students, their intellectual, spiritual and social abilities, education of values and attitudes to society and the state, the formation of the system. and prevention of delinquency among students, including the prevention of bullying.

2. Improving the quality of social work in general sanatorium boarding schools is possible by implementing the principles of socially adequate management, improving the organizational and managerial structure and institutionalization in the field of socially oriented practices of integrative approach.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ.....	9
1.1. Стан наукової розробки теми.....	9
1.2. Уточнення змісту основних понять: «соціальна робота», «загальноосвітня санаторна школа-інтернат», «учні».....	14
1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату.....	20
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ.....	25
2.1. Сутність та особливості діяльності загальноосвітньої санаторної школи-інтернату.....	25
2.2. Учні загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів як об'єкт соціальної роботи.....	32
2.3. Класифікація технологій соціальної роботи в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах.....	37
2.4. Професійні компетентності соціального працівника в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті.....	48
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ.....	59
3.1. Сучасний стан соціальної роботи в загальноосвітній санаторній школі інтернаті №7 I-II ступенів м. Запоріжжя.....	59
3.2. Рекомендації з оптимізації соціальної роботи в інтернатних закладах у сфері формування соціальних цінностей учнів.....	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Разом із рівнем здоров'я та добробуту, громадським спокоєм та культурним розвитком, якісна освіта складає перелік параметрів оцінки якості життя сучасної людини. Первинний старт, що дається в загальноосвітній школі, виступає основою для формування потягу до знань, до визнання значущості праці, до потреби раціонального мислення. Школа закладає перші базові засади світоглядної картини світогляду та самосвідомості особистості. Тому якість навчального процесу виступає системоутворюючим чинником подальшої соціалізації, світосприйняття.

У загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах невідомою складовою повсякдення учнів є не лише навчання, а й оздоровлення, виховання та соціалізація. Виходячи з цього, постійне цілодобове перебування дітей та підлітків з відхиленнями здоров'я має відбуватись в ореалі соціальної та соціально-педагогічної роботи. Хоча останній часто відводиться допоміжне супутнє місце, вона має на меті забезпечити сталість соціальних норм та цінностей, позитивність внутрішньо групового емоційно-психологічного мікроклімату, синергію у відносинах між учнями, вчителями та батьками. Від рівня якості соціальної роботи в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті залежить не лише ефективність навчального та виховного процесів, а й загальна атмосфера в соціальному просторі закладу.

На соціальну роботу в інтернаті санаторного типу покладено комплекс функціональних завдань, реалізація яких спрямована на забезпечення необхідного рівня соціального здоров'я, психологічного комфорту як школярської спільноти, так і вчительсько-педагогічного колективу. Поряд із соціальною діагностикою, профілактикою, реабілітацією, адаптацією, супроводом вона покликана виступати у ролі об'єднувача вимог, інтересів, зобов'язань вчителів, школярів, батьків щодо забезпечення умов для інституціалізації в дитячій та підлітковій свідомості загальнолюдських морально-етичних та поведінських норм, цінності наукового та соціального знання, принципів підтримки відносин у буденному житті. Саме такий підхід

виводить на перше місце перлік питань, серед яких ефективності соціальної роботи з учнями санаторних шкіл-інтернатів, якості її технологій, компетентності соціального працівника та педагога належить першочергове місце. В умовах реформування інституційної системи виховання в Україні ці питання отримують не лише теоретичної, а й практичної значущості.

Об'єкт дослідження: соціальна робота в інституційних закладах виховання.

Предмет дослідження: соціальна робота з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідити стан соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів.

Для досягнення мети авторкою були поставлені такі завдання:

- охарактеризувати стан наукової розробки теми;
- уточнити зміст основних понять: «соціальна робота», «загальноосвітня санаторна школа-інтернат», «учні»;
- описати використанні принципи та методи дослідження соціальної роботи з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату;
- розкрити питання сутності та особливостей діяльності загальноосвітньої санаторної школи-інтернату;
- охарактеризувати учнів загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів як об'єкт соціальної роботи;
- класифікувати технології соціальної роботи в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах;
- розкрити професійні компетентності соціального працівника в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті;
- дослідити учасний стан соціальної роботи в загальноосвітній санаторній школі інтернаті №7 I-II ступенів м. Запоріжжя;
- розробити рекомендації з оптимізації соціальної роботи в інтернатних закладах у сфері формування соціальних цінностей учнів.

Проблемна ситуація кваліфікаційної роботи полягає в тому, що штатне забезпечення професії соціального працівника у більшості загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах є неповним. Це призводить до того, що функції соціального та соціально-педагогічного працівника виконуються, у переважній більшості випадків, за сумісництвом представниками вчительського колективу, психологом або керівного складу школи. Такий стан речей призводить до узвичаєння допоміжного або вторинного характеру соціальної та соціально-педагогічної роботи. Останнє може призвести до формалізації виконання професійних обов'язків, виконанню їх на низькому рівні, безсистемності професійних компетенцій виконавця роботи та, як наслідок, до низької якості соціальної роботи з учнями інтернатного закладу санаторного типу.

Гіпотеза. Основою соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів поступово стає інтегративний підхід, що в перспективі обумовлює широке використання в них технологій соціальної діагностики, адаптації, реабілітації, супроводу, а також арт-, натур-, психотерапії.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури.

Отже, автор вважає можливим перейти до викладення головних положень кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ

1.1. Стан наукової розробки теми

Розвиток соціальної роботи в нашій країні з усією очевидністю показав необхідність професіоналізації цієї гуманної практики. Це в свою чергу, вимагає підвищеної уваги до рівня розвитку її в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах. Ефективність останньої багато в чому залежить від умінь, досвіду, особистісних якостей, тобто від професіоналізму трудового колективу – керівництва, педагогів, психологів, фахівців соціальної роботи тощо. Разом з цим, комплексного дослідження з теми магістерської роботи на теперішній час не має. Розкриті лише окремі її аспекти. Аналіз наукової літератури дає змогу виокремити такі напрями досліджень із проблеми розвитку соціальної роботи з учнями в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах. Психологічні теорії діяльності, зв'язок діяльності та розвитку особистості розглянули в своїх роботах І. Бех, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Г. Щедровицький та інші. Концептуальні положення розвитку освіти України на сучасному етапі висвітлено в працях В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Корольова, В. Лугового, В.Паламарчука. Розвиток інституційних виховних закладів в освітніх системах за кордоном досліджують Н. Абашкіна, Г. Козлакова, К. Корсак, В. Кремень, Е.Лузік, В. Майборода, Н. Никало. Аспекти повсякденної діяльності та класифікації професійних компетенцій соціального робітника в своїх працях розкривають В. Андрущенко, Г. Балл, В. Безпалько, О. Олексюк, М. Євтух [12, с. 46].

Обґрунтування необхідності вдосконалення соціальної роботи з дітьми та підлітками, які навчаються в інтернатних закладах досліджують В. Бондар, О.Пехота, С. Сисоєва та ін. [**Error! Reference source not found.**, с. 21]. На проблеми розвитку технологій соціальної та соціальної роботи з учнями

спрямовано увагу О. Гури, Л. Лісіної, А. Маркової, Е. Ісламгалієва, О. Руденко; зокрема соціальних педагогів – А.Капської, Р. Вайноли, Л. Міщик, В. Поліщук, Є. Дєдова, Т. Спіріної та інших [17, с. 39].

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених соціальній роботі в закладах освіти, чимало питань цієї проблеми залишаються не з'ясованими. Наразі має місце суперечність між процесами розбудови соціальної держави та реформуванням інституційних закладів виховання в Україні і рівнем підготовки сучасного фахівця соціальної роботи, між уподобаннями і здібностями учня загальноосвітньої санаторної школи-інтернату. Так, недостатньо висвітлені такі проблеми як фактори ефективного формування професійних компетентцій шкільного фахівця з соціальної роботи, питання взаємодії його з педагогічним та лікарським персоналом, суб'єктності учня інтернату санаторного типу. Відносно класифікацій технологій соціальної роботи з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату, то можна сказати, що їй також відведено незначну уваги [53, с. 29].

На даний момент, дослідженням соціальної роботи в інституційних закладах освіти та виховання приділяється багато уваги в роботах загальної проблематики. Особливу увагу тут приділяють проблемі професійної компетентності фахівця з соціальної роботи та соціального педагога, які працюють в досліджуваному типі закладів. Її визначають як: основу професійних компетенцій та як наявність широкої загальної та спеціальної ерудиції, професійної освіти, прагнення до постійного підвищення рівня своєї науково-професійної підготовки [14, с. 86].

Теоретичний аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних вчених дозволяє простежити різні підходи до дослідження проблематики структури професійних компетенцій фахівця з соціальної роботи та соціального педагога школи-інтернату. Ряд авторів, таких як І. Арановський, І.А. Зимова, М.Д. Ільзова, розглядаючи структуру компетенцій, як невід'ємну складову професійної компетенції, включають до складу останньої мотиваційний аспект (готовність до прояву), когнітивний аспект (володіння знаннями), поведінковий аспект

(досвід прояви, уміння), ціннісно-смысловий аспект (ставлення), регулятивний аспект (емоційно-вольова регуляція) [24, с. 25].

Інші дослідники (Є.Г. Студьонова, М.В. Фірсов), виходячи з професійних функцій і обов'язків сучасного фахівця соціальної роботи в школі-інтернаті, виділяють у професійній компетентності її складові. При цьому в ряді досліджень відзначається, що продуктивність фахівця залежить від необхідного співвідношення рівня майстерності, знання, досвіду, з одного боку, та особистісної компетентності – з іншого (Е. Л. Холодцева). Зміна системи вищої освіти, що полягає в поступовому переході від наступності всіх рівнів освіти до сукупно-інтегрованого, цілісного утворення, де метою освіти проголошується формування компетенцій і соціально значущих якостей майбутнього соціального працівника як особистості, здатної до самовизначення і саморозвитку [47, с. 18].

В результаті аналізу досліджень з проблем професійного становлення фахівців можна зробити висновок, що становлення професіонала соціальної роботи, який працює в школі-інтернаті санаторного типу базується і здійснюється на тлі розвитку його особистісних якостей. У свою чергу, особистість фахівця, в тому числі й шкільного соціального працівника, справляє позитивний вплив на хід соціальної адаптації, реабілітації, інтеграції учня або вихованця. Теоретичний аналіз досліджень дозволяє розглядати професійну компетентність соціального працівника як цілісну професійну властивість, що інтегрує в себе компоненти, кожен з яких має свій психологічний зміст.

При характеристиці діяльності загальноосвітньої санаторної школи-інтернату окрему увагу слід приділити дослідженням медико-терапевтичного характеру. Спрямовані на лікування та профілактику дитячих хвороб, на фізичну реабілітацію відновлення здоров'я дітей і підлітків з особливими потребами, вони виступають стрижнем місії санаторної школи-інтернату. Оскільки останній є невідомою складовою лікувально-терапевтичної підсистеми охорони здоров'я дітей, то реабілітаційні технології, на думку

переважної більшості науковців, повинні бути підпорядковані відповідній спеціалізації закладу. Корегуючим фактором, в цьому контексті, для розкриття теми магістерської роботи можуть стати теорії фізичного та соціального здоров'я [7, с. 18].

Вирішальна роль виховної, розвивальної, навчальної функцій соціальної роботи та педагогіки в соціалізації учнів загальноосвітньої санаторної школи-інтернату обумовлюють необхідність характеристики досліджень, що ґрунтуються на ідеях розвиваючого навчання, пристосовуючого виховання, розвитку комунікативного середовища, формування раціональних прагматичних особистісних якостей дитини, цілеспрямованого виправлення інтелектуальної, соціальної та психофізичної девіації, самоствердження індивідуальності. Концептуалізація останніх в межах гуманістичного та непрагматичного підходів відбулася в контексті розвитку реабілітаційної, корекційної, лікувальної, соціальної галузей педагогіки. Особливої ваги в межах розкриття теми нашої магістерської роботи набуває наукова спадщина А. Дубровського, В. П. Кашенко [3], В. А. Липа, А. Маслоу, С. П. Миронова, М.Монтессорі [8], В.В. Нечипоренко [9].

В межах соціальної психології та психології соціальної роботи також можна виокремити доробок, що логічно використати при розкритті сутності функціонування загальноосвітньої санаторної школи-інтернату. Ці галузі психології, маючи об'єктом наукового пізнання та практичного впливу людську психіку, дозволяють розкрити питання структури підсвідомості, свідомості та самосвідомості учня. Виправлення відхилень, реабілітація ускладнень, лікування синдромів та хвороб дитячої чи підліткової психіки, як складова місії загальноосвітньої санаторної школи-інтернату, може бути реалізована за допомогою декількох напрямків цієї професійної діяльності. В межах соціальної роботи у досліджуваному закладі обов'язково можуть бути використані досягнення когнітивної та вікової психології, психокорекції, психореабілітації, психотерапії, психодіагностики, психогігієни. Не менш плідним тут стало б і використання засобів та методик природо-, естето-, арт-

терапії. Авторство використаних під час написання магістерської роботи праць належить таким психологам як О. І. Захарова, Г. Ю. Каленська [11], Н.О.Марута, Е. В. Панько [11], О. А. Федій [17], М. В. Фірсов [18], М.М.Чистякова.

Окреме місце серед близьких до теми кваліфікаційної роботи досліджень належать працям з проблем професіоналізму співробітників закладів корекційної освіти. Складові особистості та професійної діяльності фахівця, який працює в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті, розглядається сучасними дослідниками з різних сторін: з позицій професійних ролей і функцій (Є.І. Холостова, І.А. Зимня); з позицій рівнів професійної діяльності (Т.В. Чернікова); з позицій стадій професійного становлення (Л.М. Мітіна); з позицій цінностей професійної діяльності (Н.Б. Шмельова, Є.І. Холостова) [36, с. 54].

Таким чином, тема соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів в науковій літературі має незначний термін існування. Разом з цим, окремі її аспекти розкриті в дослідженнях таких психологів, соціологів, теоретиків соціальної роботи, колекційної та соціальної педагогіки, соціального менеджменту як І. Бех, Л. Виготський, О. Леонт'єв, Г. Щедровицький В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Корольова, В. Лугового, В. Паламарчука. Н. Абашкіна, В. Кремень, Г. Балл, В. Безпалько, О. Олексюк, М. Євтух. А. Капської, Р. Вайноли, Л. Міщик, В. Нечипоренко, В. Хапілова та інших. Втім, в науковій літературі на тепер не має окремого комплексного дослідження з теми, що лише підсилює теоретичну та практичну значущість нашої кваліфікаційної роботи.

1.2. Уточнення змісту основних понять: «соціальна робота», «загальноосвітня санаторна школа-інтернат», «учні»

Досягнення мети магістерської роботи вимагає характеристики комплексу понять, які можуть бути пов'язані в такі ланцюги: 1) соціальне – соціальна держава – соціальна політика – соціальна робота – технології соціальної роботи (соціальна діагностика, соціальний супровід, соціальна адаптація, соціальна реабілітація,) – фахівець соціальної роботи – соціальний педагог (компетентність, професійна компетентність, професійна компетенція); 2) освіта – освітня діяльність – середня освіта – заклад середньої освіти – загальноосвітня санаторна школа-інтернат – учень (виховенець).

Аналіз визначень цих понять дозволить прийти до всебічного розуміння терміна «структура професійних компетенцій соціального працівника загальноосвітньої середньої школи» [12, с. 35].

Соціальне – одна з основних категорій соціології, соціальної філософії та соціальної роботи. Являє собою сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами чи спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їхніх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, соціальних явищ і процесів. Соціальне проявляється скрізь, де дія однієї людини зіставляється з дією іншої [50, с. 25].

Соціальна держава – це соціально орієнтована держава, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, надає соціальну допомогу індивідам, які потрапили у важку життєву ситуацію, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя, перерозподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної справедливості і своє призначення вбачає в забезпеченні громадського миру і злагоди в суспільстві.

Соціальна політика – комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення і узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад. Об'єктом соціальної політики є суспільні, зокрема соціальні, відносини, процеси життєдіяльності соціуму, що безпосередньо чи опосередковано впливають на

формування соціальної безпеки людини, задоволення нею власних соціальних потреб та інтересів, освоєння і творення соціальних цінностей [59, с. 18].

Соціальна робота – як вид діяльності – «вид професійної діяльності, направленої на задоволення соціально-гарантованих і особистісних інтересів і потреб різних груп населення, на створення умов, які допомагають відновленню або поліпшенню здатності людей до соціального функціонування. Соціальна робота як фахова діяльність є взаємопов'язаною системою цінностей, теорії і практики, її місія полягає у наданні людям можливості якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій» [60, с. 10].

Технології соціальної роботи це спосіб наукової організації соціальної роботи; система науково обґрунтованих послідовних і координованих прийомів, методів і дій, що використовуються соціальними службами і соціальними працівниками для досягнення мети і завдань соціальної роботи.

Соціальна діагностика – встановлення ступеня (рівня) відповідності (невідповідності) фактичних параметрів соціальної ситуації (кількості ресурсів, якості об'єктів, переважних соціальних установок) соціальним сподіванням (еталонної моделі соціального об'єкта) з наступним комплексним дослідженням причин відхилень, що виникли [11, с. 44].

Соціальний супровід – вид соціального обслуговування, який передбачає надання комплексу соціальних послуг, спрямованих на подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення соціального статусу [51, с. 22]. Соціальний супровід – це форма соціальної роботи, спрямована на мінімізацію складних життєвих обставин, адаптацію до умов середовища, шляхом надання різних видів конкретних соціальних послуг, здійснення підтримки, опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій населення з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їхнього соціального статусу.

Адаптація соціальна активне пристосування індивіда до умов середовища і результату цього процесу.

Соціальна реабілітація – комплекс державних та суспільних заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для соціальної інтеграції людини (дитини) з інвалідністю в суспільство, відновлення його соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом орієнтації у соціальному середовищі, соціально-побутової адаптації, різноманітних видів патронажу і соціального обслуговування [23, с. 11].

Поняття соціальний працівник використовують також для позначення професії, спеціальності або сукупності спеціалізацій у сфері соціальної роботи. Існує й розширене тлумачення професії, коли до соціальних працівників відносять всіх тих, хто займається наданням будь-якого виду соціальних послуг, у тому числі і таких, що не вимагають особливої підготовки за програмами вищої школи [2, с. 22].

Фахівець соціальної роботи – це працівник закладу сфери соціальної роботи або підрозділу в організації із відповідними функціями, що має необхідну фахову підготовку та кваліфікацію, спеціалізується на здійсненні соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, які опинилися у складних життєвих обставинах та потребують соціального супроводу, допомоги, реабілітації [10, с. 56].

Соціальний педагог – це педагогічний працівник, основна мета роботи якого полягає у забезпеченні соціально-правового захисту учнів школи та попередженні впливу негативних соціальних чинників на формування та розвиток особистості дитини.

Наступне поняття нашого дослідження – компетентність.

Компетентність визначається як: поєднання психологічних якостей, а також психологічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально в нестандартних ситуаціях; знання своєї справи та можливих способів і засобів для виконання намічених цілей та завдань; здатність особистості об'єктивно оцінити ситуацію, що склалася, і прийняти адекватне рішення [Error! Reference source not found., с. 27].

Австралійський дослідник Т. Хоффман стверджує, що поняття компетентності можна виразити трьома способами: видимі й реєстровані результати діяльності; як деякі стандарти виконання діяльності; особистісні властивості, що визначають ефективність тієї чи іншої діяльності.

Дж. Равен визначає компетентність як специфічну здатність ефективного виконання конкретних дій у предметній галузі, включаючи вузькопредметне знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, розуміння відповідальності за свої дії. Він виділяє «вищі компетентності», які передбачають наявність у людини високого рівня ініціативи, здатності організувати людей для виконання поставлених цілей, готовності оцінювати й аналізувати соціальні наслідки своїх дій. Як видно з аналізу, в поняття «компетентність» включається здатність особистості успішно виконувати певну професійну діяльність. Тому компетентність визначається виходячи з аналізу видів діяльності, виконуваних фахівцями при розв'язанні завдань у певній професійній галузі [21, с. 32].

Актуальність введення поняття професійна компетентність обумовлена широтою його змісту, інтегративною характеристикою, що об'єднує такі поняття, як професіоналізм, кваліфікація, професійні здібності.

У сучасній науці поняття професійна компетентність розглядається як: сукупність знань, умінь, що визначають результативність праці; єдність теоретичної і практичної готовності до праці; здатність здійснювати необхідні види дій; обсяг навичок виконання завдання; сукупність знань, умінь, що визначають результативність праці; комбінація особистісних якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значущих особистісних якостей [21, с. 37].

Формування професійної компетентності відбувається у трьох сферах: свідомості – те, що усвідомлено фахівцем та прийнято внаслідок роздумів, розуміння, співвідношення; підсвідомості – те, що засвоєно особистістю на рівні професійних стереотипів та прийнято як керівництво до дії; надсвідомості

– те, що набуто у ході потужної професійної активізації, раптово сягнуло в результаті інсайту та в подальшому стає індивідуальним стилем.

Професійна компетенція – здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, умінь та знань при вирішенні поставлених професійних завдань [12, с. 46].

У структурі професійних компетенцій А. К. Маркова [**Error! Reference source not found.**, с. 14] виділяє такі напрями: спеціальну компетентність, що передбачає оволодіння професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здібність проектувати свій подальший професійний розвиток; соціальну компетентність, що вимагає оволодіння сумісною (колективною, груповою) діяльністю, співробітництвом прийомами міжособистісного спілкування, соціальної відповідальності за результати своєї діяльності; особистісна компетентність, що відображається в оволодінні прийомами особистісного самовираження й саморозвитку, засобами протистояння деформації особистості; індивідуальну компетентність, яка знаходить вияв у оволодінні прийомами самореалізації й розвитку індивідуальності в процесі професійної діяльності, готовності до професійного росту, здатності до індивідуального самозбереження, в умінні раціонально організувати свою працю без перевантажень у часі й силах, здійснювати діяльність напружено, але без втоми з позитивними результатами [46, с. 27].

Професійні компетенції соціального працівника обумовлені сукупністю його професійних знань, умінь, навичок; комплексом психологічних особливостей та професійно важливих якостей і здібностей. Здатність досягати найвищих успіхів у професійній діяльності багато в чому залежить від самооціночних здібностей (самоконтроль, самовдосконалення, самоосвіта). Фахівець повинен бути психологічно готовим до діяльності в соціальній сфері, мати сформоване професійне мислення, вміти самостійно аналізувати конкретну ситуацію, оцінювати можливі наслідки та брати відповідальність за обрані рішення, які часто пов'язані з життям людини [69, с.39].

Освіта – цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення. Процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [9, с. 13].

Середня освіта – система середніх шкіл, навчально-виховних закладів для молоді, що закінчила початкову школу, яка дає або загальну або професійну (спеціальну) освіту та право продовжувати навчання у вищих школах.

Загальноосвітня школа – масовий тип навчально-виховних закладів, які дають загальну освіту [42, с. 28].

Загальноосвітня санаторна школа-інтернат (санаторна школа-інтернат) – це загальноосвітній навчальний заклад I-II, I-III ступенів з відповідним медичним профілем, що забезпечує реалізацію права дітей, які потребують тривалого лікування та реабілітації, на загальну середню освіту.

Педагогіка – наука про спеціально організовану цілеспрямовану і систематичну діяльність з формування людини – про зміст, форми і методи виховання, освіти та навчання [50, с. 46].

Учитель / вчитель (педагог) – людина, яка навчає інших людей (своїх учнів), передає їм певні знання про життя. У вузькому розумінні – спеціаліст, який проводить навчальну та виховну роботу з учнями в загальноосвітніх школах різних типів.

Учень той, хто навчається у школі; особа, яка користується інформацією (знаннями, уроками і настановами), які їй надає соціум, з метою покращення власного рівня знань у будь-якій галузі знань; рівень пізнання певної галузі, теми чи дисципліни [17, с. 11].

Вихованець – дитина або підліток, яка виховується чи виховувалася, по відношенню до предмета нашої магістерської роботи – в загальноосвітній

санаторній школі-інтернаті. У повсякденній професійній діяльності персоналу закладу є синонімом поняття учень.

Таким чином, соціальна робота, освіта, загальноосвітня санаторна школа-інтернат, учень виступають головними поняттями нашої кваліфікаційної роботи. Ключове місце серед них займає поняття соціальна робота в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті. Сутність останнього полягає в здійсненні соціальної діагностики, супроводу, адаптації та реабілітації учнів, що навчаються та відновлюють здоров'я в освітньому закладі санаторно-інтернатного типу.

1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату

Будь-яка пізнавальна діяльність людини, якщо вона претендує на певний ступінь науковості й об'єктивний характер, повинна бути системною й ґрунтуватися на чітко сформульованих і позначених правилах, а також бути організованою відповідно до принципів і методів, що забезпечують об'єктивність розкриття сутності досліджуваного явища. Перед нами постає завдання з'ясувати методологічну базу й основні принципи та методи, на які ми будемо спиратися в нашій роботі. Говорячи при цьому, не можна не згадати, що одна з важливих особливостей наукового пізнання, в порівнянні з повсякденним, складається в його організованості й використанні певної методології дослідження.

Під методологією при цьому розуміється сукупність прийомів, способів, правил пізнавальної, теоретичної й практичної, перетворюючої діяльності людей. Ці прийоми, правила в остаточному підсумку встановлюються не довільно, а розробляються, виходячи із закономірностей самих досліджуваних об'єктів [10, с. 27].

До принципів наукового пізнання використаних під час написання магістерської роботи належать: історичний, термінологічний, системний, діалектичний, а також принцип об'єктивності.

Перш ніж вивчати сучасний стан проблеми, необхідно вивчити розвиток наукових поглядів щодо проблеми соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів. Принцип історизму є світоглядним у тому розумінні, що має теоретичну підставу. Історизм ґрунтується на уявленнях про сутність розвитку, про прогрес, синтезування, взаємозв'язок якості й кількості, причинності і т.д. Отже, за допомогою принципу історизму ми можемо простежити динаміку розвитку різних поглядів на проблему, визначити рівень її вивчення. За допомогою принципу історизму були досліджено розвиток наукових поглядів щодо особливостей навчання, виховання та оздоровлення учнів в інтернатних закладах санаторного типу [4, с. 18].

Зазначимо, що будь-яке дослідження потребує опису, аналізу та уточнення понятійного апарату конкретної галузі науки, тобто категорій і понять, що їх позначають. За допомогою термінологічного принципу, який передбачає вивчення історії категорій і позначуваних ними понять, ми розробили та уточнили зміст понять «соціальна діагностика», «соціальна адаптація», «соціальна робота», «загальноосвітня санаторна школа-інтернат», «учень/вихованець» та інші. Вирішити це завдання допоміг також метод термінологічного аналізу. Зазначимо, що визначення цих понять ґрунтуються на тлумачних та професійних словниках [9, с. 15].

Принцип системності вимагає розмежування зовнішньої і внутрішньої сторін матеріальних чи соціальних систем, сутності та їх проявів, виявлення різних сторін предмета, розкриття форми й змісту, елементів і структури, випадкового й необхідного і т.д. Цей принцип направляє мислення на перехід від явищ до їх сутності, до пізнання цілісності системи, а також необхідних зв'язків розглянутого предмета з навколишніми його предметами, процесами. Його було застосовано при характеристиці соціальної роботи з учнями як підсистеми функціонування загальноосвітньої санаторної школи-інтернату.

Об'єктивність як принцип наукового пізнання займає важливе місце у методологічній основі нашого магістерського дослідження. За його допомогою стало можливим всебічне неупереджене розкриття досліджуваного предмету, а також складових останнього. Принцип об'єктивності став у нагоді при визначенні сутності соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів [11, с. 54].

Для найбільш повного розкриття теми нашої магістерської роботи далі буде використовуватися ряд спеціальних, загальнонаукових і універсальних методів пізнання. Так, ми зможемо спиратися на загальні філософські закономірності розуміння навколишнього світу, самої людини, її мислення й пізнавального процесу [8, с. 18].

До методів, які забезпечують об'єктивність розкриття природи досліджуваного явища, відносять загальнонаукові методи, серед яких можна виділити аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, абстрагування, аналогії.

Аналіз і синтез – методи обробки й систематизації знань емпіричного рівня. Під аналізом розуміють поділ об'єкта (подумки або реально) на складові частини з метою їх окремого вивчення. В якості таких частин можуть бути будь-які речовинні елементи об'єкта або ж його властивості, ознаки, відносини й т.п. В ході написання магістерської роботи цей метод був використаний для аналізу професійних компетентностей соціального працівника, який входить до трудового колективу загальноосвітньої санаторної школи-інтернату. При цьому, за допомогою аналізу представляється можливим розглянути досліджувану тему через призму її складових елементів, виділити окремі ознаки досліджуваного явища, структуру, а так само інші компоненти, які становлять дане поняття. Але аналіз становить лише перший етап процесу пізнання, тому що для збагнення об'єкта як єдиного цілого необхідно розглядати його складові частини в сукупності, єдності. Цей другий етап здійснюється методом синтезу, у процесі якого провадиться з'єднання воєдино, у єдине ціле, складових частин досліджуваного об'єкта, розчленованих у

результаті аналізу [50, с. 33]. Цей метод став у нагоді під час дослідження сутності діяльності загальноосвітньої санаторної школи-інтернату.

Значна роль в узагальненні результатів спостереження й експериментів належить індукції особливому виду узагальнення даних досвіду. При індукції думка дослідника рухається від часткового (часткових факторів) до загального. Розрізняють популярну й наукову, повну й неповну індукцію. Протилежністю індукції є дедукція, рух думки від загального до часткового. На відміну від індукції, з якої дедукція тісно зв'язана, вона в основному використовується на теоретичному рівні пізнання [51, с. 42]. Процес індукції пов'язаний з такою операцією як порівняння встановлення подібності й розходження об'єктів, явищ. Індукція, порівняння, аналіз і синтез готують ґрунт для вироблення класифікацій тобто об'єднання різних понять і відповідних їм явищ у певні групи, типи з метою встановлення зв'язків між об'єктами й класами об'єктів. Класифікації представляються у вигляді схем, таблиць, що використовуються для орієнтування в різноманітті понять або відповідних об'єктів. Означені методи були використані нами в ході характеристики учнів як об'єкту соціальної роботи, а також при розробці рекомендацій щодо застосування до них складових концепції розвитку життєтворчої особистості [31, с. 52].

Завдяки методу порівняння стає можливим простежити аспекти основних понять, які в себе включає явище діагностики, виявити їх подібності й розходження, простежити й зіпставити підходи до розуміння сутності досліджуваного явища різними авторами.

Крім того, необхідним для дослідження є історичний метод, що дозволить нам простежити весь шлях руху наукової думки в рамках вивчення різними авторами досліджуваного явища. На даний метод ми спираємося в першому розділі, описуючи й аналізуючи процес формування наукового доробку тем [21, с. 47].

Крім перерахованих вище загальнонаукових методів для цілісного розкриття суті й об'єктивності природи досліджуваного явища нам буде необхідно використовувати у своїй роботі конкретнаукові методи

спостереження та контент-аналіз. Виходячи зі специфічності досліджуваної проблеми, стан соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів вимагає особливих, необхідних суцільно для вивчення саме цього явища, методів. Так, перед нами, насамперед, постає завдання в конкретизації й систематизації саме тих методів знання, які необхідні для дослідження даної проблеми. Метод спостереження став нам у нагоді під час оцінки складових соціальної роботи в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті №7 Запорізької обласної ради. В свою чергу метод контент-аналізу ми використали при дослідженні нормативно-правової, справочинної документації, а також законодавчих актів, які регламентують діяльність згаданого освітнього закладу [51, с. 48].

Таким чином, під час написання магістерської роботи автор спирався на принципи системності, об'єктивності, неупередженості. Реалізація їх відбулася шляхом використання загальнонаукових та конкретнонаукових методів пізнання. Серед останніх особливе місце зайняв метод спостереження та контекст-аналізу.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

2.1. Сутність та особливості діяльності загальноосвітньої санаторної школи-інтернату

Загальноосвітня санаторна школа-інтернат – це загальноосвітній навчальний заклад I-II, I-III ступенів з відповідним медичним профілем, що забезпечує реалізацію права дітей, які потребують тривалого лікування та реабілітації, на загальну середню освіту.

Вона у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» іншими законодавчими актами України, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року N 964 (далі – Положення про загальноосвітній навчальний заклад), цим Положенням та власним статутом.

Головним завданням санаторної школи-інтернату є відновлення і зміцнення здоров'я дітей у поєднанні із загальноосвітньою підготовкою, надання їм кваліфікованої медико-психолого-педагогічної допомоги, їх самовизначення. Санаторна школа-інтернат може бути державної, комунальної чи приватної форм власності [29, с. 82].

Створення, реорганізація і ліквідація санаторної школи-інтернату проводяться в порядку, установленому законодавством України.

Санаторна школа-інтернат діють на підставі статуту, який розробляється на основі Положення «Про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат» та Примірного статуту загальноосвітнього навчального закладу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.04.2002 N 284.

Санаторні школи-інтернати комунальної форми власності комплектуються за направленнями, що видаються Міністерством освіти і науки України, управліннями освіти і науки обласних державних адміністрацій, на підставі висновків лікарсько-консультативних комісій дитячих поліклінік, психоневрологічних та туберкульозних диспансерів, центрів медико-соціальної реабілітації дітей; психолого-медико-педагогічних консультацій (для дітей з психоневрологічними захворюваннями) [63, с. 42].

Відповідно до профілю захворювання в Україні функціонують такі санаторні школи-інтернати: для дітей з психоневрологічними захворюваннями, хворих на сколіоз, із захворюваннями серцево-судинної системи, із хронічними неспецифічними захворюваннями органів дихання, із хронічними неспецифічними захворюваннями органів травлення, хворих на цукровий діабет, з малими і неактивними (фаза згасання) формами туберкульозу [44, с. 52].

Направлення дітей та підлітків до санаторних шкіл-інтернатів проводиться один раз на рік до 1 серпня.

Направлення дітей до санаторної школи-інтернату відповідного профілю захворювання здійснюється на підставі медичних показань і протипоказань.

У санаторній школі-інтернаті можуть навчатися діти віком від 6 (7) років. За наявності відповідних контингентів, матеріально-технічної бази та вчителів-дефектологів школа-інтернат може мати спеціальні класи (групи) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

З метою забезпечення диференційованого підходу до навчання в школі-інтернаті можуть створюватися класи з поглибленим вивченням окремих предметів [58, с. 72].

Режим роботи – цілодобовий, затверджується рішенням ради закладу та погоджується з відповідним органом управління освітою і територіальною установою державної санітарно-епідеміологічної служби. Під час канікул адміністрація школи-інтернату сприяє організації відпочинку та оздоровлення вихованців у дитячих санаторіях, таборах відпочинку тощо [51, с. 84].

Вихованці шкіл-інтернатів обох типів відповідно до встановлених норм та фактичного матеріально-фінансового забезпечення закладу забезпечуються м'яким інвентарем, предметами особистої гігієни, а також підручниками, технічним та іншим навчальним приладдям, іграшками та іграми, матеріалами для розвитку індивідуальних творчих здібностей, гурткової роботи тощо. У санаторній школі-інтернаті державної та комунальної форм власності за рахунок держави частково або повністю можуть забезпечуватися (одягом, взуттям) діти із малозабезпечених сімей у кількості не більше 25 відсотків загального числа вихованців [57, с. 91].

Медичне обслуговування вихованців санаторної школи-інтернату незалежно від підпорядкування і форми власності здійснюється медичними працівниками, які входять до штату цих закладів. У разі відсутності у штаті посад медичних працівників окремих спеціальностей медичне обслуговування здійснюють медичні працівники дитячих лікувально-профілактичних закладів за територіальним принципом.

Заклади охорони здоров'я разом з органами управління освітою та органами охорони здоров'я щорічно (у санаторних школах-інтернатах – двічі на рік) забезпечують безоплатний медичний огляд, моніторинг і подальшу показану корекцію стану здоров'я вихованців в умовах шкіл-інтернатів [53, с. 42].

Психологічне забезпечення навчально-виховного процесу в санаторній школі-інтернаті здійснюється практичним психологом.

Навчально-виховний процес у школах-інтернатах незалежно від підпорядкування і форми власності здійснюється відповідно до робочих навчальних планів, складених на основі Типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України. Лікувально-реабілітаційний процес в санаторній школі-інтернаті здійснюється відповідно до вимог та рекомендацій, установлених Міністерством охорони здоров'я України [31, с. 82].

Порядок поділу класу на групи на уроках з вивчення окремих предметів у школах-інтернатах, заняттях з лікувальної фізкультури (у санаторних школах-інтернатах) державної та комунальної форм власності встановлюється відповідно до Порядку поділ класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 N 128 та зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 06.03.2002 за N 229/6517.

Розклад уроків складається відповідно до робочого навчального плану з дотриманням педагогічних і санітарно-гігієнічних вимог та урахуванням типу школи-інтернату, стану здоров'я вихованців [72, с. 34].

Для проведення уроків з трудового навчання і профорієнтації вихованців у школі-інтернаті організовуються навчально-виробничі майстерні, база для вивчення інформаційних технологій, підсобні господарства, навчально-дослідні ділянки тощо. При цьому вихованцям забезпечуються належні санітарно-гігієнічні й безпечні умови праці на робочих місцях з обов'язковим дотриманням вимог навчальної програми, урахуванням профілю навчання та особливостей регіону [51, с. 48].

Тривалість уроків у школі-інтернаті встановлюється відповідно до Положення про загальноосвітній навчальний заклад У санаторній школі-інтернаті тривалість уроків у першому класі – 35 хвилин, в усіх інших – 40 хвилин, при цьому в перших – четвертих класах після 15 хвилин уроку, а в 5 – 11 (12) класах після 20 хвилин уроку проводяться рухливі внутрішні перерви. Тривалість перерв між уроками встановлюється з урахуванням необхідності організації активного відпочинку і харчування вихованців, але не менше 15 хвилин, і великої перерви після другого або третього уроку – 30 хвилин [19, с. 56].

Санаторна школа-інтернат створює для вихованців необхідні умови, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти у поєднанні з тривалим лікуванням, оздоровленням та відновленням здоров'я вихованців.

Усі навчально-виховні, лікувально-профілактичні та реабілітаційні заходи є складовою частиною оздоровчого режиму, додержання якого є обов'язковим для всіх учасників навчально-виховного та лікувально-реабілітаційного процесу [21, с. 49].

Оздоровчий режим санаторної школи-інтернату має такі функції:

- відновлювальну, що передбачає зниження навантаження у розпорядку діяльності дитини до рівня її психосоматичних можливостей;
- дозувальну, що передбачає вибір режиму або окремих його компонентів як однієї з умов відновлення стану здоров'я дитини;
- тренувальну, що дає змогу сформувати і закріпити навички здорового способу життя протягом певного періоду перебування дитини у санаторній школі-інтернаті.

Організація лікувально-профілактичної та реабілітаційної роботи в санаторній школі-інтернаті проводиться з урахуванням клінічних проявів захворювань та психологічних особливостей вихованців. При цьому береться до уваги:

- основне захворювання;
- соматична ослабленість, нерідко спричинена загальним порушенням нервової регуляції, зниженням резистентності організму під впливом основного захворювання;
- загальна недостатність функцій нервової системи (підвищена виснажливність, емоційна млявість або неврівноваженість, збудливість, схильність до вегетосудинної дистонії) [66, с. 57].

Наявність цих факторів визначає зміст основних напрямів лікувально-профілактичної та реабілітаційної роботи в санаторній школі-інтернаті.

Лікувально-профілактичні та реабілітаційні заходи передбачають:

- оцінку фізичного та нервово-психічного розвитку дитини;
- контроль за режимом та організацією харчування в закладі;
- організацію щорічних профілактичних оглядів та планової диспансеризації дітей;

- організацію і контроль за повнотою та своєчасністю проведення профілактичних щеплень дітям;
- контроль і методичну допомогу в організації роботи з фізичного виховання, трудового навчання, загартування та проведення літніх оздоровчих заходів;
- організацію лікування захворювання, з приводу якого дитина направлена у санаторну школу-інтернат;
- забезпечення специфічної немедикаментозної, медикаментозної, фізіотерапевтичної, кліматотерапії, інших видів лікування, у т.ч. з використанням бази лікувально-профілактичних закладів за територіальним принципом;
- санітарно-освітню та інформаційну роботу серед дітей, батьків, педагогічних працівників, технічного персоналу [29, с. 111].

Лікувально-відновлювальна робота ведеться в таких напрямках:

- лікування основного захворювання й реабілітація (специфічна медикаментозна, фізіо-, гідро-, кліматотерапія, лікувальна фізкультура, плавання);
- терапія загальних нервово-психічних відхилень;
- загальне оздоровлення [41, с. 81].

Двічі на рік всі вихованці санаторної школи-інтернату проходять планову диспансеризацію: перший огляд – поглиблений із залученням спеціалістів лікувально-профілактичного закладу за територіальним принципом, другий огляд здійснюється педіатром та дитячими лікарями інших спеціальностей (відповідно до профілю санаторної школи-інтернату).

Подальше лікування та реабілітація вихованців здійснюються з урахуванням висновків поглибленого медичного огляду [28, с. 35].

Санітарно-гігієнічний режим забезпечується оптимальним розподілом розумового та фізичного навантаження, навчальних занять і відпочинку, комплексом заходів з фізичного виховання та загартування, організацією

раціонального харчування, профілактикою травматизму, дотриманням протиепідемічних заходів, вимог техніки безпеки [16, с. 58].

З дітьми, які мають труднощі у навчанні, проводяться індивідуальні та групові заняття з окремих предметів за рахунок годин варіативної складової навчального плану. Тривалість індивідуальних та групових занять не повинна перевищувати 20 хвилин [37, с. 82].

Спільна діяльність медичних, педагогічних працівників, психологів полягає у медичних і психолого-педагогічних спостереженнях за учнями в процесі занять та в позаурочний час. Дані спостережень узагальнюються для розроблення системи індивідуального підходу до навчання і виховання дитини. На цій основі уточнюється оздоровчо-щадний режим, даються рекомендації щодо подальшого навчання вихованця у санаторній школі-інтернаті, його професійної орієнтації, посильної участі в суспільнокорисній праці.

Консультативна методична допомога з питань організації навчально-виховної, лікувально-профілактичної та реабілітаційної роботи здійснюється спеціалізованими науково-дослідними, науково-методичними та лікувальними закладами, на території обслуговування яких розташована санаторна школа-інтернат [49, с. 112].

Таким чином, загальноосвітня санаторна школа-інтернат – це загальноосвітній навчальний заклад I-II, I-III ступенів з відповідним медичним профілем, що забезпечує реалізацію права дітей, які потребують тривалого лікування та реабілітації, на загальну середню освіту. В діяльності цього закладу можна виокремити навчальну, медичну, реабілітаційну та виховну складові, єдність яких забезпечується функціонуванням організаційно-управлінської структури дивізіонального типу, також проникненням і реалізацією в них технологій соціальної роботи.

2.2. Учні загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів як об'єкт соціальної роботи

Об'єктом соціальної роботи в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах є проблеми, з якими стикаються учні, які потребують профілактики, реабілітації, сторонньої допомоги та адаптації.

Соціальна робота з дітьми та підлітками, що перебувають у загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах, спрямована на створення турботливого середовища, яке допомагає їм розвиватися, сприяння соціалізації учнів, що перебувають в подібному закладі, запобігання появи бездоглядних дітей або їхньої інституалізації. Надаючи допомогу дітям, соціальні працівники повинні враховувати вікові особливості своїх клієнтів, особливості підтримки цієї групи клієнтів, права дитини, загальні рекомендації, етичні норми та стандарти соціальної роботи [51, с. 42].

Діти, які перебувають в інтернатах, характеризуються залежністю від цього закладу, споживацьке ставлення до опіки та уваги, почуття ворожості, заздрощів щодо «домашніх» дітей, завищенна чутливість до образ, брак образу матері, ідеалізація батьків, низька здатність розуміти чийсь почуття та співчувати, недостатня інформованість щодо своїх прав, невміння самостійно приймати рішення, труднощі у налагодженні контактів з незнайомими людьми, у виборі професії, створенні сім'ї і вихованні власних дітей [64, с. 72].

Направлення дітей до таких шкіл здійснюється спеціалістами комісій з психологічних, медичних та освітніх центрів. Колективи спеціалізованих шкіл працюють за п'ятьма напрямками:

- діагностичному – вивчення медико-психологічних вікових особистісних особливостей, здібностей, інтересів, ставлення до школи, навчання, поведінки, кола спілкування і виявлення позитивних і негативних впливів в структурі особистості дитини;

- корекційно-освітнього та соціокультурного – забезпечення допомогою в тих випадках, коли соціальні, національні, культурні та інші бар'єри заважають учню реалізувати свої потенційні можливості;

- функціонально-організаційного – допомога в оволодінні знаннями про життя, визначення (трудова, на інвалідність, на подальшу навчання в ліцеї) після закінчення школи;
- профілактичному – це здатність запобігати конфліктним ситуаціям та соціальній ізоляції;
- правовому – правова освіта та представлення інтересів учнів в судових інстанціях [71, с. 83].

Учні загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів не уявляють свій майбутній дім ні у державній установі, в якій вони виростили, ні у колишньому домі, а як незрівнянний казковий будинок, який існує в реальності. Водночас випускники з нетерпінням чекають моменту, коли покинуть стіни загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів, а з іншого боку, дуже бояться цього, переживають непевність у своїх можливостях жити самотньо.

Найскладнішою проблемою соціалізації учнів загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів є соціальна ексклюзія. Соціальна ексклюзія – це ситуація, при якій дитина або підліток відчужується суспільством і виключається з повноцінного соціального впливу і взаємодії. Ситуація ускладнюється переживаннями та сприйняттям її учнів як складної життєвої ситуації, з якої вони не можуть впоратися самотньо. Вихованці школи-інтернату, в тому числі й санаторного типу, не можуть подолати соціальну ексклюзію індивідуально без допомоги людей, зацікавлених у її успішній соціалізації. Спільні дії референтних осіб і вихованців можуть привести до зміни положення останніх, забезпечать компенсацію відсутності соціальної компетенції, необхідної в самотньому житті при адаптації до праці і т.д. [39, с. 82].

Вітчизняний досвід державної соціальної політики демонструє недосконалість законодавчої бази з проблем інтернатних закладів санаторного типу, що впливає на ефективність процесу соціальної адаптації учнів інтернатних закладів і визначає необхідність цільової та ресурсно-забезпеченої загальної програми соціальної адаптації дітей, які залишилися без піклування

батьків. Екстенсивне нарощування установ державного піклування, введення нових форм влаштування та утримання в них учнів інтернатних закладів не вирішує проблеми їх соціальної адаптації, так як вирости в атмосфері утриманства, підлітки не можуть пристосуватися до самостійного життя і потребують подальшої опіки з боку держави [62, с. 91].

Інституційні особливості інтернатних установ, застарілі методи освіти і виховання призводять до того, що випускники не готові до вступу в самостійне життя, так як в цьому процесі вони не набувають необхідних цінностей і зразків поведінки для успішної адаптації до виконання дорослої ролі. Впровадження інноваційних методів та соціальних технологій, які допомагають дітям-сиротам позитивно адаптуватися до самостійного життя, – це різні напрямки соціальної та соціально-педагогічної роботи інтернатних установ [48, с. 34].

Головною особливістю соціалізації та формування соціальних цінностей у вихованців загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів є те, що один із основних інститутів соціалізації – сім'я – замінюється інтернатним закладом. Це деформує процес соціалізації. Результати цієї деформації можна побачити навіть у перші роки життя дитини, яка виховується поза сім'єю. Соціокультурні завдання пов'язані з пізнавальною діяльністю, з моральними і ціннісно-смысловими установками. Вони також характерні для різних вікових етапів. На кожному із цих етапів людина приєднується до певного рівня соціальної культури і опановує новими знаннями, новими вміннями, навичками, формується світогляд та спрямованість людини як особистості. Соціально-психологічні завдання відповідають за формування самосвідомості особистості, самореалізацію, самоствердження, самовизначення в сьогоденні і в майбутньому. У той же час важливо, щоб успішність самореалізації визнавали люди, які мають відношення до особистості [77, с. 115].

У практиці соціальної роботи необхідно враховувати об'єкт впливу, тобто здійснювати диференційований підхід до вибору методів діяльності в залежності від категорії учнів. У психологічній службі в установах

інтернатного типу робота соціального працівника та психолога має свій ряд напрямків.

Середовище загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів – дуже складний об'єкт, як з точки зору емоційного клімату, так і з точки зору функціональної організації [29, с. 62].

Роль соціального працівника в інтернатних закладах санаторного типу полягає в тому, щоб допомогти дитині знайти себе і своє місце в житті, щоб через форми і методи роботи соціального працівника підготувати особистість до подолання численних проблем, труднощів і невдач в житті, створити умови для адаптації, розвитку та реалізації творчого потенціалу, здібностей і задатків дитини [38, с. 42].

Донедавна розуміння сутності людини зводилося до цілого ряду соціальних відносин. Звідси висновок, що міра розвитку людини, ступінь соціалізації особистості визначається суспільством. Людина розглядався як персоніфікатором соціальних зв'язків. Водночас стверджується, що джерело розвитку особистості знаходиться не всередині, а зовні. Такий підхід, безумовно, правомірний, але його не можна абсолютизувати, тому що людина не тільки об'єкт в ряду інших об'єктів суспільства, а й суб'єкт, що володіє волею і свідомістю [57, с. 36].

Для кожної особистості характерна своя внутрішня структура, яка залежить від зовнішніх умов і обставин, що склалися, так і від самої людини, його суб'єктивності, індивідуальності, неповторності, його фізичних, моральних, психічних, творчих, інтелектуальних, соціально значущих якостей. Проблеми особистості переплітаються в соціально-історичному процесі, в конкретних соціокультурних умовах його існування, в діяльності, від якої залежить виховання людини, напрямки, змісту, цілях особистісно орієнтованої соціальної роботи. Це виконується шляхом аналізу середовища, а також місця і діяльності людини у данному мікросередовищі.

До числа зовнішніх факторів відносяться умови, в яких росте і розвивається дитина, і які відрізняються широким спектром як позитивного, так

і негативного плану: від соціальної депривації, при якій діти не просто страждають від відсутності контактів, ласки, взаєморозуміння, а й істотно відстають в функціональному і психічному розвитку, до гіперопіки, надмірної уваги, теж надає негативний вплив. Соціальна робота стає більш затребувана ніж відсутність врахування всіх інших аспектів виховання, за винятком навчання і освіти. Внаслідок цього відбувається протиставлення завдань школи і сім'ї, школи і соціальної роботи, включаючи соціальну педагогіку, які характеризуються антропоцентризмом, орієнтованою на задоволення потреб спрямованістю [11, с. 92].

Формування ціннісних орієнтирів особистості вихованців закладів інтернатного типу дозволяє з'ясувати прояви соціальної депривації, перш за все, у міжособистісних стосунках дітей з однолітками (самоствердження, комплекс «Ми», суперництво); з дорослими (дорослий сприймається як обслуга); з особами протилежної статі (ранні сексуальні стосунки, викривлені сексуальні уподобання, невміння налагоджувати сімейні взаємини); у майбутньому (недовіра до людей, світу в цілому; невдячність, заздрісність, очікування неприємностей з боку оточуючих); проекція власного життєвого досвіду на своїх дітей (І. Дубровіна, Т. Землянухіна, М. Лісіна, Я. Гошовський, А.Прихожан, М. Толстих та ін.) [69, с. 82].

Суттєвим моментом у розвитку особистості дітей з інвалідністю або особливими потребами, переважна більшість яких народилась в складних проблемних сім'ях, через що опинилась в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах є невпевненість у собі, неусвідомлення цінності своєї особистості, відсутність життєвої перспективи (екзистенційна депривація – глибинне почуття втрати смислу життя, поєднане з відчуттям порожнечі) [35, с. 12].

Соціальна робота з дітьми, що постійно перебувають в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах, має на меті створення турботливого середовища, яке допомагає дитині розвиватися, сприяє її соціалізації. Соціальна робота з дітьми що являються учнями інтернатних закладів санаторного типу має ґрунтуватися на феноменології вікової структури

населення, проблематиці вікової типології, методах та формах роботи з учнями інтернатних закладів з позиції вікового підходу та завдань, властивих кожному віковому періоду [29, с. 65].

Таким чином, особливість соціалізації та формування ціннісних орієнтирів у вихованців загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів полягає у тому, що один із основних інститутів соціалізації – сім'я – замінюється інтернатним закладом. Такий стан речей деформує процес соціалізації. Тому в соціальній роботі з ними необхідно здійснювати диференційований підхід до вибору методів діяльності в залежності від категорії учнів. Крім того, соціальний простір загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів – це дуже складний об'єкт, як з точки зору емоційного клімату, так і з точки зору функціональної організації. Виходячи з цього, роль соціального працівника в інтернатних закладах санаторного типу полягає в тому, щоб допомогти дитині знайти себе і своє місце в житті, щоб через форми і методи роботи соціального працівника підготувати особистість до подолання численних проблем, труднощів і невдач в житті, створити умови для адаптації, розвитку та реалізації творчого потенціалу, здібностей і задатків дитини.

2.3. Класифікація технологій соціальної роботи в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах

Технологія соціальної роботи як вид професійної діяльності – це сукупність способів дій, спрямованих на відновлення, збереження чи поліпшення соціального функціонування об'єкта, в нашому випадку – учнів загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів, а також на попередження негативних соціальних процесів, при можливому повторенні певної системи дій.

Такі дослідники, як Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова та І.Г. Зайнишев розглядають технологію соціальної роботи як алгоритм діяльності, в результаті якого досягається визначена соціальна мета і перетворюється об'єкт впливу.

Зазначимо, що в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах ця діяльність не зводиться до одноразового акту впливу, а становить процес, що характеризується зміною змісту, форм, методів, які циклічно повторюються при вирішенні кожного нового завдання в соціальній роботі. У цілому зміст такого циклу від виникнення завдання до його повного вирішення становить технологічний процес [59, с. 32].

Існує декілька підходів щодо класифікації технологій соціальної роботи. Перший з них виокремлює стратегічні та тактичні технології соціальної роботи. Виділяють технології соціальної роботи з погляду практичної соціономії. Залежно від цього визначають і технології практичної соціономії. У першому випадку технології соціальної роботи націлені на всі прошарки населення, на широкий спектр соціальної сфери, на створення умов, що дають змогу підвищити життєвий рівень народу, зменшити чисельність населення, що потребує соціальної допомоги. Цей напрям має стратегічний характер. Для успішного здійснення практичної соціальної роботи слід поєднати технології стратегічного характеру, що поки є випереджальним, з технологіями тактичної спрямованості [52, с. 42].

У межах другого підходу до класифікації технологій соціальної роботи поділяються на загальні та приватні. Загальні технології соціальної роботи це діагностика, профілактика, адаптація, реабілітація, корекція, соціальна терапія, соціальна експертиза, прогнозування, проектування, посередництво, консультування [38, с. 29].

У свою чергу, приватні технології соціальної роботи займають особливе місце в роботі з дітьми з особливими потребами. Це способи взаємодії соціального працівника з дитиною (учнем загальноосвітньої санаторної школи-інтернату), що забезпечують його соціалізацію, самовивчення та саморозвиток. [44, с. 53].

Приватно- або особистісно-орієнтовна технологія, за Є. Степановим, – це методологічна орієнтація в соціально-педагогічній діяльності, яка дозволяє за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій

забезпечити і підтримати процеси самопізнання, саморозвитку і самореалізації особистості дитини, розвиток її неповторної індивідуальності. До принципів особистісно-орієнтованого підходу належать принципи: само актуалізації, індивідуальності, суб'активності, вибору, творчості та успіху, довіри та підтримки. В особистісно-орієнтованій технології використовуються методи та прийоми, які відповідають таким вимогам як діалогічність, діяльнісно-творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку дитини з інвалідністю, надання їй необхідного простору, свободи для сприйняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту і способів учіння та поведінки [21, с. 52].

Освіта дітей з порушеннями опорно-рухового апарату передбачає створення для них спеціального корекційно-розвивального середовища, що забезпечує адекватні умови та рівні зі звичайними дітьми можливості для отримання освіти в межах спеціальних освітніх стандартів: оздоровлення, виховання, корекція порушень розвитку, соціальна адаптація, а так само використання на практиці ефективних педагогічних технологій:

- здоров'я зберігаючих технологій: пальчикова гімнастика, заняття в спортивних гуртках і секціях, гімнастика для очей, різні дихальні вправи, елементи самомасажу, прогулянки, пішохідні екскурсії;
- ігрові технології (корекційно-розвивальні ігри та вправи);
- поетапне формування розумових дій (концентрична система навчання);
- різнорівневе навчання;
- технології індивідуалізованого навчання [32, с. 85].

Перейдемо до характеристики технологій соціальної роботи об'єктом яких є учні загальноосвітньої санаторної школи-інтернату.

Соціальна діагностика є методичним інструментом, що дає фахівцеві з соціальної роботи, який працює в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті необхідні знання, на основі яких ставиться соціальний діагноз проблеми дитини з інвалідністю, вибираються технології соціальної роботи, що дозволяють вирішити наявні труднощі у життєдіяльності дитини з обмеженими

можливостями. Соціальна діагностика – інтегративна технологія, яка включає в себе сукупність методів, прийомів і передбачає здатність фахівця з соціальної роботи розпізнавати особистісні ресурси дитини з інвалідністю, резервні можливості його соціального оточення, що забезпечують досягнення успіхів у відносинах з людьми, самореалізації в різних сферах. Таким чином, по відношенню до об'єкту нашої магістерської роботи соціальна діагностика вивчає діяльність і поведінку дитини з інвалідністю, яка навчається в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті в повсякденному житті [38, с. 92].

Метою соціальної діагностики є встановлення фахівцем з соціальної роботи об'єктивного соціального діагнозу проблеми учня з особливими потребами. Аналіз його проблеми здійснюється за допомогою трьох способів. По-перше, фахівець з соціальної роботи на основі результатів соціально-діагностичних методів конкретизує причини і хід розвитку проблеми учня. По-друге, характеризує готовність дитини з інвалідністю до вирішення проблеми (наявність соціальних умінь і навичок, знань і соціального досвіду), описує взаємодію його із членами родини, друзями в даний період часу. По-третє, систематизує всю інформацію про сім'ю (структура, соціальне та економічне становище, міжособистісні відносини членів сім'ї) та навчальний колектив, в якому перебуває дитина чи підліток з інвалідністю. При описі сім'ї особлива увага приділяється психологічному мікроклімату і економічним умовам, які впливають на діяльність учня з інвалідністю та його готовність до вирішення проблем. Тобто виявлення соціальних умінь і навичок дитини з порушенням опорно-рухового апарату здійснюється за допомогою методів соціальної діагностики: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, обстеження житлово-побутових умов, аналізу документів [33, с. 58].

Підкреслимо, що соціальна діагностика відрізняється від психологічної діагностики більш широким спектром об'єктів вивчення або дослідження, застосування методів накопичення, аналізу і обробки інформації. Соціальна робота спрямована на суб'єктів соціальної роботи, тобто на учнів інтернатних

закладів санаторного типу. Використовує соціологічні, психологічні та педагогічні методи накопичення та збору інформації.

Аналіз проводиться за показниками соціального взаємозв'язку, їх адекватністю, рівня освіти особистості, її потреб, запитів та соціального оточення, наявності або відсутності соціальних хвороб, з погляду соціальних відносин, соціального порядку, способу життя, міжособистісних стосунків, духовною сферою, соціальними інтересами, наявності соціальної інфраструктури [14, с. 42].

Поряд із соціальною діагностикою технологія соціальної адаптації є однією з основних технологій соціальної роботи, так як на ній побудована майже вся діяльність по відпрацюванню у учня загальноосвітньої санаторної школи-інтернату навичок протистоянню негативному впливу навколишнього середовища. Термін «адаптація» зустрічається в психології, соціології, медицині і скрізь передбачає активізацію адаптивного потенціалу дитини з інвалідністю в зв'язку з несприятливим впливом яких-небудь зовнішніх факторів. Стосовно до соціальної роботи термін «соціальна адаптація» в більшій мірі має психосоціальне значення і, найголовніше, вбирає в себе аспекти, пов'язані як з безумовною само активізацією індивіда, так і з залученням до цього процесу комплексу заходів соціально-економічного, соціокультурного, психолого-педагогічного та медико-соціального характеру [29, с. 37].

У найпростішому розумінні соціальна адаптація – процес пристосування людини до соціальних умов його існування, до конкретної соціальної ситуації. У контексті технологій соціальної роботи, об'єктом яких є учні загальноосвітньої санаторної школи-інтернату – цей процес передбачає оволодіння ролями (нормативними моделями поведінки), а також конкретними навичками соціальної взаємодії в будь-якому середовищі. Підвищення ступеня адаптованості дитини з особливими потребами призводить до більш впевненої протидії різним негативним впливам і зростанню можливостей самореалізації.

У будь-якому випадку, головним суб'єктом соціальної адаптації виступає сама дитина [34, с. 112].

Третю групу складають здоров'я зберігаючі технології. Основною їх метою є створення умов для формування у учнів загальноосвітньої санаторної школи-інтернату уявлення про здоровий спосіб життя, а також формування і розвиток знань, умінь і навичок, необхідних для підтримання власного здоров'я. Формами роботи є фізкульт хвилинки між заняттями, гімнастика для очей, дихальна гімнастика, пальчикова гімнастика, релаксація тощо [27, с. 72].

Основними компонентами цієї технології є: аксіологічний, виявляється в усвідомленні дітьми вищої цінності свого здоров'я, переконаності в необхідності вести здоровий спосіб життя, який надає можливість найбільш повно здійснити намічені цілі, використовувати свої розумові і фізичні можливості; гносеологічний, пов'язаний з наданням необхідних для процесу збереження здоров'я знань і умінь; здоров'я зберігаючий, що включає систему цінностей і установок, які формують систему гігієнічних навичок і умінь, необхідних для нормального функціонування організму; емоційно-вольовий, який включає в себе прояв психологічних, емоційних і вольових механізмів; фізкультурно-оздоровчий компонент передбачає володіння способами діяльності, спрямованої на підвищення рухової активності [35, с. 83].

Особливе місце серед технологій соціальної роботи з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату належить технологіям корекційного спрямування. Їх метою є зняття психоемоційного напруження. Ця група технологій є багато чисельною і складається з казкотерапії, ізотерапії, музичної терапії, зоотерапії та ігрової терапії. Найбільшу ефективність вони мають у початковій школі [71, с. 62].

Музикотерапія має істотний потенціал, що дозволяє подолати такі соціальні обмеження розвитку, як агресивність, тривожність, емоційну депривацію, сегрегацію, а також розвинути комунікативні, творчі та інші здібності. Застосування методів, форм та засобів музичного виховання створює по відношенню до традиційних методик педагогічні умови, здатні оптимізувати

процеси соціокультурної реабілітації, а потім і інтеграцію учнів загальноосвітньої санаторної школи-інтернату в соціум. Соціально-педагогічна ефективність занять забезпечується не тільки об'єктивними можливостями музичної діяльності, особливо в її колективних формах, але і максимальним урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. У процесі організації занять повинні враховуватися вікові і особистісні особливості дітей з інвалідністю, а також рівень обмежень життєдіяльності. Культурно-дозвіллева діяльність є суттєвим ресурсом оптимізації соціально-культурної реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Її здатність стимулювати процес соціалізації, інкультурації та самореалізації особистості забезпечені творчим потенціалом музичної діяльності, її компенсаторною природою (здатністю вирішувати ціле коло соціальних, соціально-культурний та особистісних проблем) [36, с. 120].

В свою чергу, зоотерапія це створений реальним життям метод надання психологічної підтримки дітям з особливими потребами через взаємодію з тваринами, розкриття додаткових можливостей особистості дитини, збагачення соціально адаптованого поведінкового репертуару дитини через спостереження, спілкування і гру з тваринами. При проведенні занять із залученням тварин не треба створювати ніяких спеціальних умов. Як тільки з'являються позитивні емоції, починають розвиватися пізнавальна активність дитини, починає розвиватися мислення. Діти з інвалідністю сприймають та запам'ятовують, і зіставляють, і аналізують, і порівнюють. Терапевтичний ефект такої терапії полягає в тому, що присутність поруч з дитиною живої істоти, маленької і беззахисної, пробуджує почуття відповідальності. Догляд і турбота компенсують потреба бути значущим для інших [37, с. 120].

Наприклад іпотерапії (заняття з кінями) використовується інстинкт самозбереження. Дитина з інвалідністю, інколи, не може утримати навіть чашку в руках, але коли вона виявляється на спині коня, розуміє, що якщо він не втримається на цій спині – впаде. У дитини виникає страх, і він тримається міцніше за гриву коня для того, щоб не впасти – у цей момент починається

реабілітація. При цьому тренажер такого ефекту не дає, так як спілкування з конем не менш важливо ніж тренування м'язів. Коли дитина з особливими потребами сідає на таку велику тварину і відчуває, що він впорався зі своїм страхом, може підпорядкувати собі коня, що він в змозі нарівні зі здоровими кататися верхи, це дає величезну впевненість у собі. Іпотерапія рекомендується дітям з різними захворюваннями – ДЦП, синдромом Дауна, ЗПМР, наслідками травм і інсультів [38, с. 25]. Крім того, заради об'єктивності слід додати, що не кожна загальноосвітня санаторна школа-інтернат має таку матеріальну базу, яка б дозволила реалізувати технології зоотерапії [38, с. 42].

Для дітей з порушенням опорно-рухового апарату найбільш проблемним аспектом соціалізації є взаємодія з навколишнім світом. Корекційна казкотерапія передбачає систематичне посилення потенційних можливостей і творчих здібностей дитини, за рахунок якого відбувається подолання проблемних ситуацій, шляхом «розширення спектра альтернативних реакцій». Його суть полягає в наступному: чим більший у дитини з інвалідністю арсенал можливих реакцій, моделей поведінки, тим краще вона адаптована до умов навколишнього світу. Дитині в казковій формі пропонується безліч моделей поведінки в різних ситуаціях і дається можливість програти, «прожити» якнайбільше таких моделей. Таким чином, використання казки дозволяє розширити спектр моделей поведінки і служить підказкою для альтернативного вирішення складних ситуацій, ненав'язливо вказує на моделі успішної поведінки і реагування, змінюючи ставлення до ситуації в соціальному світі [40, с 62].

Одним з найбільш поширених видів арт-терапії є ізотерапія (малюнок, ліплення). За допомогою образотворчої діяльності реалізується потреба дитини з особливими потребами виразити себе. На думку ряду дослідників, малюнок для дитини є не мистецтвом, а мовою. Художнє самовираження, на думку психологів і дослідників дитячої образотворчої творчості, допомагає дитині з особливими потребами справитися зі своїми психологічними проблемами,

відновити емоційну рівновагу чи усунути наявні у нього порушення поведінки [61, с. 38].

Під час ізотерапії можна використовувати методику проективного малюнка, вона цікава тим, що носить подвійний характер. З одного боку, це чудова діагностична методика, з іншого – вона володіє всіма необхідними техніками для того, щоб надавати психокорекційний вплив. Образотворче мистецтво дозволяє висловити свої почуття лінією, кольором, формою, малюнком і змінити взаємини зі світом. Важливо відзначити, що малювання може послужити способом налагодження контакту між дитиною та дорослим (вчителем), чи однолітками (однокласниками) Відзначається, що проективний малюнок як корекційний метод особливо ефективний у роботі з дітьми дошкільного віку. Психологи-практики розглядають дитячий малюнок насамперед як проекцію особистісних особливостей дитини з інвалідністю, його символічного ставлення до світу [41, с. 111].

Широко в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах застосовується технології ігрової терапії. Ігрова терапія це специфічний спосіб роботи з дітьми з інвалідністю, який вимагає певних навичок і попереднього навчання. Вона менш схильна обмежуючим впливам культурних відмінностей. В грі діти виражають емоції, маніпулюючи засобами гри, наприклад іграшками. Коли беруть участь фахівці з дітьми в ігровому процесі, вони взаємодіють з ними через визнання дитячих думок і почуттів, встановлюють контакт з дітьми, що дозволяє розпізнавати і конструктивно справлятися з мінливими афектами [42, с. 98].

В організації терапевтичного процесу А.І. Захаров виділяє діагностичну, терапевтичну і навчальну функції гри. Всі три пов'язані між собою і реалізуються як у початковому етапі, в спонтанній грі, так і в спрямованій грі, яка зазвичай являє собою імпровізацію якогось логічного результату [68, с. 45].

Гра для дітей початкової школи це засіб навчитися тому, чому їх ніхто не може навчити. Це спосіб дослідження організацій в реальному світі, просторі та часі, речах, тваринах, структурах і людей. У цьому зв'язку представляється

необхідним підкреслити відмінність між поняттями: «навчальна функція гри» і «навчальні (розвиваючі спрямовані) ігри». А коли ми прагнемо швидше розвинути у дитини асоціативне і абстрактне, логічне мислення, ерудованість, придумуємо спеціальні техніки, методики, називаючи їх іграми, намагаючись впливати на дитину з метою його навчання і виховання, ми, таким чином, блокуємо його емоційність [71, с. 38].

А.І. Захаров виділяє ряд правил, дотримання яких є необхідним у ігротерапії: гра застосовується як засіб діагностики, корекції і навчання; вибір ігрових тем відображає їх значимість для психолога і інтерес дитини; керівництво грою сприяє розвитку самостійної ініціативи дітей; спонтанні і спрямовані гри це дві взаємодоповнюючі фази єдиного ігрового процесу, в якому головне в них можливість імпровізації; співвідношення спонтанного і спрямованого компонентів залежить не стільки від віку дітей, скільки від їх клінічних особливостей, гра не коментується дорослим.

Принципи здійснення ігротерапії: комунікативність, (рівноправні дружні стосунки з дитиною з особливими потребами, прийняття дитини такою, якою вона є, дитина-господар становища, він визначає сюжет, тему ігрових занять, на його боці ініціатива вибору та прийняття рішення). Недирективність в управлінні ігровим процесом: відмова ігротерапевта від спроб прискорити або сповільнити ігровий процес; мінімальність числа обмежень та лімітів, що вводяться ігротерапевтом у гру вводяться лише ті обмеження, які пов'язують гру з реальним життям). Встановлення фокусу ігрового процесу на почуттях і переживаннях дитини з особливими потребами необхідно добитися відкритого вербального вираження дитиною своїх почуттів; спробувати в найкоротший час зрозуміти почуття дитини і повернути його дослідження на самого себе; стати для дитини своєрідним дзеркалом, в якому вона може побачити себе [49, с. 75-86].

Важливе місце у соціальній роботі з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату займають інформаційні комп'ютерні технології. Використання ІКТ на заняттях має ряд переваг перед традиційними формами організації

занять. Комп'ютер привабливий для дітей, використання анімації, слайдових презентацій, фільмів дозволяє викликати активний пізнавальний інтерес у дітей до досліджуваних явищ. Способи візуальної підтримки матеріалу дозволяють домогтися тривалої концентрації уваги, а також одночасної дії відразу на кілька органів чуття дитини з особливими потребами, що сприяє більш міцному закріпленню нових отриманих знань [54, с. 32].

При проведенні занять комп'ютерні технології використовують як спосіб подання та полегшення процесу сприйняття і запам'ятовування інформації за допомогою яскравих образів, для корекції порушень усного та писемного мовлення, розвитку пам'яті, мислення, уваги. В результаті поєднання освітньої, виховної та ігрової діяльності учні вчаться моделювати матеріал, самостійно здобувати знання (користуються пізнавальною літературою, енциклопедією, на заняттях за видами діяльності, класних і загальношкільних святах виступають з повідомленнями, користуючись інформаційними ресурсами мережі Інтернет). Ця форма роботи допомагає прищеплювати інтерес у учнів загальноосвітньої санаторної школи-інтернату до пропонованих тем і підтримувати його в подальшому [47, с. 12].

Інформаційні соціальні технології являють собою оптимізацію інформаційного процесу, його відтворення і функціонування. Ці технології спрямовані на розвиток і стимулювання розумової діяльності дітей з особливими потребами, розвиток їх творчих здібностей [15, с. 86].

Окрім вище зазначених технологій, однією з провідних цілей інноваційної діяльності є розвиток педагога як творчої особистості, переключення його з репродуктивного типу діяльності на самостійний пошук методичних рішень, перетворення педагога у розробника і автора інноваційних методик і реалізують їх засобів навчання, розвитку та виховання. У педагогічній науці інноваційна діяльність розуміється як цілеспрямована педагогічна діяльність, заснована на осмисленні свого власного практичного досвіду за допомогою порівняння і вивчення, зміни і розвитку навчально-

виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, якісно іншої педагогічної практики [32, с. 115]

Таким чином, інтегративний підхід виступає основою соціальної роботи з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату. Суть цього підходу заключається в тому, що діти з обмеженими можливостями не є соціально відокремленими та ізольованими членами суспільства, вони потребують ціленаправленої та системної роботи з педагогами, психологами та соціальними працівниками. Принципам цього підходу підпорядковані технології соціальної роботи, що використовуються в зазначених навчальних закладах. Особливе місце серед них належить технологіям соціальної діагностики, адаптації, арт- та натур психотерапії та інформаційним соціальним технологіям. Разом з цим слід підкреслити, що ефективність їх залежить від вмінь персоналу загальноосвітньої санаторної школи-інтернату комбінувати технології соціальної роботи з навчально-виховним процесом, медико-терапевтичними та корекційними технологіями.

2.4. Професійні компетентності соціального працівника в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті

Професійна діяльність соціального працівника інтернатного закладу санаторного типу має зумовлювати педагогічні основи життєвого самовизначення особистості учнів, які спрямовано на нейтралізацію деприваційних умов розвитку та формування їх життєвих поривань та поглядів. Робота соціальних працівників в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах показує, що у своєму життєвому досвіді вони виконують такі професійні функції як охоронно-захисну, спрямовану на реалізацію соціально-правового захисту своїх вихованців; реалізації правового механізму захисту інтересів та прав дітей-сиріт і дітей, які з різних привидів залишилися без батьківського піклування; у соціального працівника мають бути сформовані повноцінні правові знання міжнародного і національного законодавства щодо

підтримки та захисту означеної категорії дітей; вміння самотійно, шляхом самоосвіти, підвищувати рівень власної правової культури; організаційно-посередницьку функцію, яка забезпечує налагодження взаємодії соціального працівника із вихованцем, групою вихованців, педагогічним колективом, адміністрацією загальноосвітньої санаторної школи-інтернату, державними та недержавними організаціями, до компетенції яких входить вирішення проблем означеної категорії дітей; соціально-терапевтичну функцію, сутність якої полягає у формуванні культури життєвого самовизначення вихованців санаторного закладу інтернатного типу, подолання негативних проявів особистості [59, с. 72].

Соціальний працівник є захисником прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються у закладі інтернатного типу. Однак вирішення саме цих завдань не охоплює весь спектр дитячих проблем, які повинні вирішити соціальний працівник санаторного закладу інтернатного типу. Професійне самовизначення соціального працівника мають зумовлювати, перш за все, педагогічні основи життєвого самовизначення дитини, які спрямовано на нейтралізацію деприваційних умов розвитку та формування стійкості їх життєвих прагнень і переконань. Тому реалізація соціально-терапевтичної функції повинна мати пріоритет серед функціональних обов'язків соціального працівника загальноосвітньої санаторної школи-інтернату. Слід зазначити, що виховання дитини в умовах сімейної депривації і «закритого» навчального закладу закономірно призводить до її соціальної деривації [43, с. 112].

Соціальний працівник в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах вбачає своє завдання в тому, щоб учень, якому він допомагає, у подальшому мав змогу обходитися без цієї допомоги, що і є показником професійного успіху. Головне завдання його, таким чином, полягає в тому, щоб навчити учня здатності діяти самотійно за певних соціальних умов.

Характер діяльності вимагає від соціального працівника загальноосвітньої санаторної школи-інтернату знання широкого кола питань:

організації системи соціального забезпечення в цілому, відповідного законодавства, елементів соціології та економіки, конкретних прийомів індивідуальної роботи з людьми. Тобто, передбачає необхідність знань про людину у прикладній психології. Соціальний працівник повинен уміти виявляти соціальну проблему, встановлювати її причини, а потім сприяти її вирішенню. Він допомагає учням загальноосвітньої санаторної школи-інтернату, які опинилися у скрутній життєвій ситуації, почувати себе повноцінними членами суспільства [28, с. 74].

Сукупність особистісних якостей втілюється у стилі поведінки соціального працівника і системі стосунків, які він формує. Деякі з них вільно почувуються в конфліктних ситуаціях, інші віддають перевагу співробітництву та взаємодопомозі колег. Одні вміють спілкуватися з балакучими учнями, інші швидше «знаходять мову» із небагатослівними й мовчазними. Одні більш чутливі до дітей молодшого шкільного віку, інші – до підлітків. Деякі витримують і агресивне ставлення, а дехто сприймає болюче найменшу недовіру до себе. Подібні приклади можна довго продовжувати. Та вони лише підтверджують одне: велику роль індивідуальних якостей соціального працівника у його професійній діяльності. Серед них виділимо насамперед такі: гуманістична спрямованість, особиста і соціальна відповідальність, загострене відчуття добра й справедливості, власна гідність і повага гідності іншої людини, терпеливість, ввічливість, порядність, емпатичність, готовність зрозуміти учня й прийти йому на допомогу, стриманість, адекватність самооцінки, щирість, щедрість, соціальна адаптованість [37, с. 161].

Позиція соціальних працівників, що працюють в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах як спеціалістів-професіоналів передбачає об'єктивність і неупередженість, проте вони рідко залишаються байдужими, постійно стикаючись з потужним зарядом учнівських проблем. Професіоналів соціальної роботи вирізняють особливий статус та знання, спираючись на які вони об'єктивно оцінують ситуацію. Основою професійних знань соціальних

працівників є дві функціональні концепції: по-перше, власне ідея професіоналізму, по-друге, ставлення до прав дитини [45, с. 41].

Соціальний працівник в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті наділений різноманітними посадовими обов'язками. Основні з них такі: виявляти і надавати підтримку учням, яким потрібна опіка і піклування, соціально-побутова допомога; охорона морального, фізичного і психічного здоров'я учня; володіти основами соціального захисту сімей з дітьми, дітей-інвалідів; організовувати громадський захист неповнолітніх правопорушників, при необхідності – брати в ньому особисту участь; сприяти створенню і діяльності центрів соціальної служби для молоді; допомагати організації й виховній діяльності шкіл-інтернатів, розв'язанні інших гострих соціальних проблем [68, с. 82].

До першої групи відносяться психофізіологічні характеристики, від яких залежать здібності до цього виду діяльності; до другої – психологічні якості, що характеризують соціального працівника як особистість; до третьої - психолого-педагогічні якості, від яких залежить ефект особистої чарівності. Якості першої групи відображають вимоги до психічних процесів (відчуття, сприйняття, пам'ять, уява, мислення, увага), психічних станів (втома, апатія, стрес, тривожність, депресія), емоційним і вольовим проявам (стриманість, індиферентність, наполегливість, послідовність, імпульсивність). Ці якості визначають загальну придатність людини до професійної діяльності у сфері соціальної роботи [29, с. 138].

До другої групи якостей відносяться такі психологічні якості, як самоконтроль, самокритичність, самооцінка своїх вчинків, а також стресостійкі якості – фізична тренуваність, вміння переключатися й управляти власними емоціями.

До третьої групи якостей відносяться: комунікабельність (уміння швидко встановлювати контакт з людьми); емпатія (вловлювання настрою людей, виявлення їхніх установок і очікувань, співпереживання їхнім потребам); атрактивність (зовнішня привабливість особистості); красномовність (вміння

вселяти і переконувати словом). Соціальний працівник, який професійно допомагає учням, повинен мати навички педагогічної діяльності [1**Error! Reference source not found.**, с. 33].

Існує класифікація, що передбачає виділення шести груп професійно значущих якостей особистості фахівця: професійна компетентність: високий рівень освіти і культури, володіння професійними знаннями та вміннями; доброзичливе ставлення до людей: доброта, любов до людей, чуйність, співчуття, бажання допомогти; організаторсько-комунікативні здібності: комунікабельність, вміння управляти людьми, впливати на їх позиції і переконання, аттрактивність, харизматичність; нервово-психічна витривалість: працездатність, енергійність, ініціативність, наполегливість у досягненні мети; ставлення до себе: адекватність уявлень про своєї особистості, вміння вирішувати власні проблеми, впевненість у власних силах, самокритичність; високий морально-етичний рівень: безкорисливість, чесність, порядність, відповідальність, висока моральність [6, с. 46].

Сучасні дослідники класифікуючи особистісно-моральні якості соціального працівника в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах, особливо виокремлюють чесність – передача дитині повної і неспотвореної інформації про процес роботи з ним і передбачувані результати; совість – почуття моральної відповідальності за свою поведінку, потреба надходити у відповідності з внутрішньою системою переконань і зовнішніми вимоги професійного обов'язку; об'єктивність – прагнення приймати рішення на основі виваженої та адекватної інформації, уникати упередженого ставлення до дітей і колег і некоректних оцінок, зроблених на основі власного досвіду; справедливість – відсутність у професійній діяльності фахівця поведінкових моделей заснованих на відносинах «симпатія – антипатія», рівне та адекватне життєвої ситуації учня розподіл ресурсів соціальної підтримки; тактовність – вміння вибудувати свої дії таким чином, щоб не поставити учня або колегу в незручне становище, не зачепити самолюбство особистості і її гідність, не принизити людину; уважність і спостережливість – здатність концентруватися

на професійній задачі, відсторонитися від різного роду особистих переживань в процесі роботи з школярем; терпимість – шанобливе ставлення до інтересів, переконань, вірувань, звичок інших людей; витримка і самовладання – контроль за власним емоційним станом, вербальними і невербальними проявами в процесі роботи; доброта – діяльна турбота про благо учня, прагнення сприяти вирішенню його важкій життєвій ситуації; любов до людей – позитивний настрій на сприйняття дитини, емоційна прихильність по відношенню до нього; самокритичність – здатність до неупередженого самоаналізу, усвідомлення недоліків, помилок у своїй роботі; адекватність самооцінки – адекватне самовідношення, оптимальне поєднання віри у власні сили і відчуття меж власних можливостей; терпіння – здатність до тривалого сприйняття ситуації внутрішньо містить стресогенні або дратівливі чинники; комунікабельність – компетентність у професійному спілкуванні, володіння ним як засобом оптимізації важкої життєвої ситуації учня; оптимізм – переважаючий настрій на позитивний результат взаємодії з учнем в поєднанні з опорою на об'єктивну інформацію та оцінку ситуації, що складається; сила волі – здатність довільно регулювати свої дії, наполегливо досягати поставленої мети, долаючи внутрішні та зовнішні бар'єри; емпатія – здатність до розуміння емоційного стану, проникнення в переживання іншої людини; прагнення до самовдосконалення – орієнтованість спеціаліста на використання будь-яких можливостей для загальнокультурного і професійного зростання, підвищення рівня своєї компетентності; творче мислення – креативність, гнучкість, мобільність у процесі вирішення професійних завдань [**Error! Reference source not found.**, с. 62-68].

Соціальні працівники в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах зайняті різними видами діяльності при виконанні своїх професійних функцій. Їх робота характеризується трьома підходами при вирішенні проблеми:

– виховний підхід – виступає в ролі вчителя, консультанта, експерта. Соціальний працівник дає поради, навчає вмінню, моделюванню і демонстрації

правильної поведінки, встановлює зворотний зв'язок з учнями, застосовує рольові ігри як метод навчання;

– фасилитативний підхід – здійснює роль помічника, прихильника або посередника в подоланні апатії чи дезорганізації школяра, коли їй це зробити самому важко. Діяльність соціального працівника в школі за такого підходу спрямована на інтерпретацію поведінки, обговорення альтернативних напрямів діяльності та дій, пояснення ситуацій, підбадьорювання і націлювання на мобілізацію внутрішніх ресурсів учня;

– адвокативний підхід застосовується тоді, коли соціальний працівник виконує рольові функції адвоката від імені конкретного учня [53, с. 171].

Дослідження вчених, а також практика дозволили виділити кілька груп умінь для фахівця з соціальної роботи в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах. Серед них виділимо кілька груп.

Когнітивні вміння. Кваліфікований соціальний працівник повинен вміти: аналізувати та оцінювати досвід, як свій, так і інших; аналізувати та виявити проблеми та концепції; застосовувати на практиці свої знання і розуміння проблем; застосовувати на практиці дослідницькі знахідки [54, с. 47].

Комунікативні вміння. Кваліфікований соціальний працівник повинен бути в змозі: створювати і підтримувати робочу обстановку й атмосферу; виявляти і переборювати негативні почуття, що впливають на школярів і на нього самого; виявляти і враховувати в роботі відмінності особистісного, національного, соціального і культурно-історичного характеру; розпізнавати і переборювати у відносинах з дітьми агресію і ворожість, мінімізувати лють з урахуванням ризику для себе і для інших; сприяти наданню фізичної турботи школярам; спостерігати, розуміти й інтерпретувати поведінку і відносини між дітьми; спілкуватися вербально, невербально і письмово; організовувати і брати інтерв'ю при різних обставинах; вести переговори, виступати по радіо, діяти в колективі з іншими членами трудового колективу школи [25, с. 71].

Конструктивні вміння. Кваліфікований соціальний працівник повинен бути в змозі: виробляти рішення з учнями або, при необхідності, від їх імені, з

сім'ями, групами або від їх імені; виділяти рішення, що вимагають попереднього узгодження з іншими фахівцями; діяти в алгоритмі вироблення рішення; виробляти рішення, що передбачають співпрацю з іншими установами, відомствами, професіоналами [**Error! Reference source not found.**, с. 17].

Організаторські вміння. Кваліфікований соціальний працівник повинен бути в змозі: нести чіткі і лаконічні записи; проводити політику щодо конфіденційності та належного підходу до дитини; організовувати, планувати і контролювати роботу класних керівників; здобувати інформацію з допомогою доступної технології; розширювати сферу своєї діяльності [69, с. 25].

Слід підкреслити, що соціальний працівник загальноосвітньої санаторної школи-інтернату має володіти відповідними знаннями і вміннями, для вирішення таких складних завдань у процесі реалізації соціальної функції, до яких можна віднести:

- наукове педагогічне мислення, яке дозволяє правильно орієнтуватися у складних педагогічних ситуаціях, швидко визначити основне педагогічне завдання;
- використовувати можливості мікросередовища і спонукати вихованців санаторних закладів інтернатного типу до самовиховання, самовдосконалення;
- висока педагогічна грамотність чуття, яке необхідне для з'ясування причин окремих ситуацій соціального розвитку вихованців, розуміння особливостей їх поведінки в різних ситуаціях;
- педагогічний такт і педагогічна етика, завдяки яким складаються доброзичливі та довірливі стосунки з дітьми;
- з'являється можливість взаємовиховання та самовиховання, взаємовпливу та саморозвитку, успішної нейтралізації наслідків відставання у розвитку;
- розвинені організаторські здібності, які дозволяють залучити усіх учнів, педагогічний колектив до формування культури життєвого самовизначення вихованців, використати всі виховні можливості;

– методика і стиль виховання, вироблені соціальним педагогом на основі власного досвіду, з урахуванням здібностей та прийомів, зумовлених власною індивідуальністю [59, с. 152].

У зв'язку з цим можна виявити низку якостей особистості соціального працівника інтернатного закладу санаторного типу, необхідних для здійснення соціально-терапевтичної діяльності:

– особистісні якості, пов'язані з формуванням у соціального працівника емпатії – здатності розуміти і відчувати внутрішній світ, зокрема внутрішній стан кожної дитини і проймається її переживаннями;

– здатність активно впливати на вихованця;

– комунікативні уміння соціального працівника: управляти своєю поведінкою; бути уважним, спостережливим, гнучким тощо;

– навички соціальної перцепції (читання по обличчю); уміння розуміти, а не лише бачити, тобто адекватно моделювати особистість учня, його психічний стан за зовнішніми ознаками; уміння презентувати себе у спілкуванні з підлітками; уміння вербальної і невербальної взаємодії з вихованцями; уміння «лікувати» словом;

– готовність до педагогічної творчості, уміння імпровізувати (змінювати свою поведінку залежно від середовища, ситуації, моменту, вчасно приймати рішення);

– рефлексивні вміння: усвідомлювати істинні мотиви своєї діяльності, своїх вчинків; відмежовувати власні труднощі і проблеми від труднощів і проблем вихованців; передбачати й оцінювати наслідки власних ціннісних впливів на вихованців [61, с. 72].

Саме ці якості разом відображають індивідуальність і складають основу для індивідуального педагогічного стилю діяльності, що, безумовно, позитивно впливає на весь соціально-терапевтичний процес у роботі з учнями загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах.

Основні функціональні обов'язки соціального працівника в закладах загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах є:

- формування гуманного ставлення до учнів, охорона їх прав, інтересів і здоров'я;
- забезпечення прав дитини, гідних умов життєдіяльності;
- забезпечення соціально-педагогічної підтримки вихованців;
- соціально-педагогічна реабілітація педагогічно занедбаних учнів;
- посередництво між вихованцем і закладом, сім'єю та іншими соціальними інститутами;
- співпраця з опікунами, працівниками соціальних служб з метою сприяння в оволодінні професією, працевлаштування, забезпечення житлом, пенсіями та пільгами учнів [72, с. 82].

До провідних істинних цінностей компетентнісного підходу є гуманістичні загальнолюдські та моральні цінності. Вони, після набуття їх соціальним працівником, визначають рівень соціальної компетентності: добро, гуманність, чуттєвість, милосердя, толерантність, відповідальність, обов'язок тощо. Цінності, орієнтовані на внутрішні якості людини, враховують норми поведінки та допомагають у соціальній адаптації, взаємодіють з суспільними, громадянськими і комунікативними цінностями. Справжні цінності спрямовують людину до прагнення блага, вони взаємно пронизують одна одну, так що їх важко розділити [31, с. 92].

Як результат набуття соціальним працівником цінностей полягає у формуванні та розвитку соціальних компетенцій:

- здатність розуміти та поважати інших та їхні погляди, світогляд;
- уміння турбуватися про інших, толерантність у взаєностосунках, висловлюваннях та поглядах;
- уміння знаходити правильні способи виходу з конфліктних ситуацій;
- навички відстоювати власну точку зору тощо.

Таким чином, професія соціального працівника в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах спрямована на забезпечення ефективності навчального, виховного та реабілітаційного процесів шляхом створення стабільного соціального повсякдення учнівської спільноти. Об'єктивною

умовою її вибору є соціальна спрямованість особистості соціального працівника, наявність відповідних соціальних якостей: гуманізму, доброзичливості, справедливості, відповідальності, терпеливості, врівноваженості, готовності стати на захист учня, прийти йому на допомогу, підтримати. До обов'язкових професійних якостей і умінь його відносяться емпатійність, психологічна компетентність, делікатність і тактовність, гуманність, милосердя, висока духовна культура і моральність та інші.

Передусім, кваліфікований соціальний працівник повинен вміти аналізувати та оцінювати досвід, як свій, так і інших; застосовувати на практиці свої знання з розуміння соціальної проблеми; бути в змозі: створювати і підтримувати робочу обстановку й атмосферу; виявляти і переборювати негативні почуття, що впливають на учнів загальноосвітньої санаторної школи-інтернату і на нього самого; виявляти і враховувати в роботі відмінності особистісного, національного, соціального і культурно-історичного характеру; розпізнавати і переборювати у відносинах з учнями агресію і ворожість, мінімізувати лють з урахуванням ризику для себе і для інших; сприяти наданню фізичної турботи школярам; спостерігати, розуміти й інтерпретувати поведінку і відносини між дітьми та підлітками; вести переговори, допомагати іншим членам педагогічного колективу школи.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКОЛ- ІНТЕРНАТІВ

3.1. Сучасний стан соціальної роботи в загальноосвітній санаторній школі інтернаті №7 I-II ступенів м. Запоріжжя

Комунальний заклад «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради є санаторним загальноосвітнім навчальним закладом I – II ступенів з дошкільними групами для дітей з малими та неактивними (фаза згасання) формами туберкульозу. Вона функціонує з 1960 року. На сьогоднішній день у школі навчається 380 дітей, з них 200 дітей їздять кожного дня додому, а решта залишається на цілодобовому перебуванні. Учні закладу беруть участь у конкурсах та фестивалях, де посідають призові місця.

За створення сучасного освітнього простору Нової української школи, активну життєву позицію щодо реформування освіти в Україні колективу комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради оголошена Подяка Департаменту освіти і науки Запорізької облдержадміністрації.

Насьогодні в закладі функціонують новітній конференц-зал, сучасна інтерактивна бібліотек з інформаційним центром, створено нове освітнє середовище для учнів початкової школи у рамках Нової української школи, сучасні кабінети фізики, географії, хімії та біології з мультимедійними обладнаннями, кабінет музичного мистецтва з сучасним обладнанням, медична амбулаторія з сучасним медичним обладнанням.

Режим Комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради спрямований на здобуття учнями загальної середньої освіти в поєднанні з лікувально-

профілактичними та реабілітаційними заходами, які забезпечують лікування дітей до повного їх клінічного одужання, що підтверджується клініко-лабораторними і рентгенологічними обстеженнями.

У санаторній школі-інтернаті є огорожена зелена ділянка для проведення відпочинку, ігор, занять вихованців на повітрі та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів.

Перед кожним уроком з учнями проводяться фізкультурні заняття (3-4 вправи з елементами дихальної гімнастики; для плечового пояса, спини та ніг - протягом 5 хвилин). Уроки з трудового навчання проводяться під контролем лікаря-педіатра і дитячого фтизіатра закладу. Трудове навантаження визначається з урахуванням індивідуальних особливостей і можливостей кожного учня.

Уроки фізичної культури проводяться за програмою з фізичної культури для спеціальної медичної групи. Заняття з лікувальної фізкультури проводяться в усіх класах за відповідним розкладом за групами тричі на тиждень за спеціально розробленими комплексами.

У Комунальному закладі «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради в межах медико-лікувального проводяться курси хіміопрофілактики антимікобактеріальними протитуберкульозними препаратами, а також сезонні протирецидивні курси, лікування за призначенням фтизіатра.

При вибутті із санаторної школи-інтернату вихованцю видається довідка про наслідки лікування, яку необхідно подати у протитуберкульозний диспансер (кабінет), а за відсутності такого – у дитячу поліклініку або підлітковий кабінет поліклініки за місцем проживання.

Основним завданням соціальної та соціально-педагогічної роботи в Комунальному закладі «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради є сприяння становленню індивідуальної та соціальної суб'єктності учнів, забезпечення необхідних умов для задоволення їх потреб, відтворення в реабілітації їх соціально-

психологічних можливостей шляхом вдосконалення технологій соціально-педагогічної роботи та надання широкого спектра соціальних послуг. Останні в цьому закладі покликані позитивно впливати на стан фізичного та соціального здоров'я учнів, забезпечення їх прав, а також на розвиток суспільної та громадянської свідомості.

Санаторні школи-інтернати для дітей з малими і неактивними (фаза згасання) формами туберкульозу до яких відноситься й досліджуваний освітній заклад є невід'ємною частиною єдиної державної системи спеціальної освіти. Фахівці соціальної роботи та соціальні педагоги у таких освітніх закладах здійснюють свою професійну діяльність у наступних напрямках:

- відновлення, корекція і компенсація порушених і недорозвинених функцій організму;
- організація диференційованого навчання.

Сучасна практика роботи з дітьми вимагає від фахівця широкого профілю знань про освітні технології, що звичайно розвиваються, так і дітей з проблемами в розвитку. У сучасного фахівця соціальної роботи та соціального педагога є необмежені можливості для самостійної творчості. Дана підтримка покликана допомогти йому вибрати найважливіші методи навчання, які пропонуються за певних умов, та застосовувати їх раціонально

Наразі в санаторній школі-інтернаті №7 значне місце приділяється увага не лише інтелектуалізації навчального процесу, але й соціальній адаптації учнів. Зміна соціальних умов життя дітей, їх соціального статусу, отримання і оволодіння складними професіями на базі середньої освіти, виникла необхідність перегляду системи корекційної роботи, яка проводилась в школах подібного типу, тому що, володіючи високим рівнем інтелектуальної підготовки, багато учнів з подібними особливостями виявились слабо підготовленими до життя в суспільстві. Що є віддзеркаленням загальноукраїнських тенденцій в подібних санаторних школах інтернатах.

Зазначимо, що робота фахівця з соціальної роботи у проведенні корекційних заходів з учнями базується на визначенні конкретних труднощів

останніх, а також їх потенційно високі можливості для розвитку інтелектуальної сфери та їх використання її як засобу компенсації недоліку, спричинених вадами здоров'я.

Але тільки інтелектуальної підготовки замало. Деякі батьки вважають, що для дитини важливо мати накопичення фактів, навчання читанню, письму, математиці, іноземним мовам, вміння працювати з комп'ютером. Однак спроба запобігти використанню абстрактного, словесного відображення світу призводить не до прискореного розвитку, а його гальмування.

Особливість соціальної роботи з учнями з окресленим станом здоров'я полягає в створенні таких соціально-педагогічних умов, які сприятимуть досягненню ними своїх цілей, реалізації різних типів поведінки, гнучкої адаптації. Потрібно створити атмосферу безпеки для учнів. Але фахівець з соціальної роботи не може вирішувати за особистість її проблеми, він повинен допомогти особистості визначити особисту позицію, сформувану незалежність від зовнішнього впливу, навчити спиратися на себе, тобто допомогти самоактуалізуватися у подоланні перешкод.

Одним з напрямів соціальної допомоги в санаторній школі-інтернаті №7 є використання технології для соціально-педагогічної діяльності з дітьми. Вона складається з таких компонентів: структурного, функціонального, нормативного, операційного та інструментального. Зміст цих компонентів технологізації містить поняття керованих та некерованих соціальних ситуацій (структурний); дозволяє визнати механізми здійснення соціальних завдань (функціональний); встановлює закономірності, принципи та правила (нормативний); виокремлює процедури і операції, їх синхронізацію (операційний); передбачає усталення всіх наявних способів здійснення соціального регулювання (інструментальний).

Освітньо-санаторний заклад та батьки повинні працювати разом, щоб прищепити любов до прекрасного, любов до своєї родини, до розуміння учнями тієї діяльності, якою займаються батьки, до правильного розуміння родинних звичаїв, обрядів, до засвоєння таких культурних цінностей, як вивчення

дитячого фольклору, народних ритмічно-ігрових рухів, календарно-обрядових та лірично-побутових пісень, казок, загадок, оповідань тощо.

Світоглядною основою технологій соціальної роботи в навчально-виховному процесі санаторної школи-інтернату №7 є визначення особистості учня як найвищої цінності. Основною тенденцією в руслі їх реалізації стало формування системи ціннісного ставлення учнів до соціального та природного довкілля та самої себе. Досягнення мети соціальної корекційно-виховної роботи було підпорядковано системі класних, позакласних та позашкільних виховних заходів, системі роботи з батьками, організацію роботи органів учнівського самоврядування.

Педагогічний колектив будував виховний процес за такими принципами, які визначені в концепції національного виховання дітей та молоді в національній системі освіти: єдність національного і загальнолюдського, природовідповідність виховання, активність, самодіяльність і творча ініціатива, демократизація виховання, гуманізація виховання, безперервність і наступність виховання, єдність навчання і виховання, диференціація та індивідуалізація виховного процесу, гармонізація родинного і суспільного виховання.

У цих напрямках була організована виховна діяльність учнів, виховна робота в групах; організація участі учнів у загальношкільних виховних заходах; участь у заходах загальнодержавного значення, визначених інструктивними листами МОН України; організація діяльності органів учнівського самоврядування; участь у конкурсах та фестивалях дитячої та юнацької творчості.

Учні санаторної школи-інтернату №7 брали участь у підготовці та проведенні відповідних виховних заходів. Підготовка до більшості виховних заходів базувалася за методикою колективної творчої справи.

Згідно зі стандартами НУШ спрямування соціальної роботи в санаторній школі-інтернаті №7 на всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві; формування демократичної

культури учнів на основі європейських та загальнолюдських цінностей; виховання в учнів ціннісного ставлення до суспільства та держави; формування соціально-трудової компетентності, що передбачає оволодіння учнями з особливими освітніми потребами трудовими вміннями та навичками, які забезпечують подальшу здатність до успішного опанування основ професійно-трудової діяльності, набуття навичок практичної життєдіяльності; профілактика булінгу (цькування), кримінальних правопорушень, вживання наркотичних і психотропних речовин та запобігання торгівлі людьми; формування у дітей та молоді нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, усвідомлення насильства як порушення прав людини; формування у здобувачів освіти вміння вибудовувати доброзичливі й толерантні стосунки із учасниками освітнього процесу; організація освітньої роботи з батьками та законними представниками дітей з питань профілактики насильства, булінгу, формування ненасильницької моделі поведінки та вирішення конфліктів мирним шляхом; підвищення рівня обізнаності здобувачів освітніх послуг та їх батьків з питань протидії торгівлі дітьми; підвищення загального рівня правової свідомості дітей та молоді, рівня обізнаності з проблем порушення прав людини, навчання моделям безпечної поведінки, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантного ставлення до потерпілих від насильства; реалізація особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, творчого та компетентнісного підходів до організації виховного процесу; впровадження в організацію виховної роботи інструментів дистанційного навчання.

В цьому контексті в досліджуваному комунальному навчальному закладі протягом останніх років реалізація соціальної роботи з учнями відбувається за такими завданнями як;

– запобігати та реагувати на насилля, жорстоке поводження та експлуатацію дітей;

- навчати дітей та дорослих безпечній взаємодії у освітньому процесі, формувати навички безконфліктного спілкування та навичок виходу з конфліктних ситуацій;
- формувати навички безпечної роботи в інформаційному потоці, яка дає можливість лише отримувати корисну інформацію;
- проводити освітню роботу з вихованцями, батьками та законними представниками дітей з питань профілактики торгівлі людьми, профілактичної роботи з подолання негативних проявів серед дітей, учнівської молоді;
- проводити систематичну правовиховну роботу та профілактику правопорушень серед вихованців;
- формувати соціальні компетентності вихованців для забезпечення подальшої інтеграції в суспільство;
- сприяти формуванню в учнів загальнолюдських моральних цінностей, прагнення удосконалювати власний рівень вихованості;
- проводити виховні заходи з національно-патріотичного виховання згідно з положеннями та завданнями «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді»;
- спрямовувати форми і методи виховної роботи на реабілітацію дітей з особливими освітніми потребами, на збереження і зміцнення їх здоров'я, набуття необхідного соціального досвіду;
- удосконалювати діяльність педагогів з впровадження інноваційних форм і методів виховної роботи, розширення засобів виховного впливу;
- співпрацювати з батьківською громадськістю; використовувати сучасні інноваційні форми роботи з батьками;
- підтримувати та розвивати творчу активність учнів; організувати якісну й ефективну роботу з обдарованими дітьми та з вихованцями, які мають підвищений рівень розвитку лідерських задатків;
- створювати умови для ефективної діяльності органів учнівського самоврядування;

– створювати безпечні умови життя та праці всіх учасників навчально-виховного процесу.

Таким чином, спеціалізація Комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради полягає у навчанні, вихованні та підтримці здоров'я дітей з малими та неактивними (фаза згасання) формами туберкульозу. Соціальна робота в ньому здійснюється згідно з нормами вітчизняного законодавства та розпорядженнями профільних органів влади. Вона спрямована на всебічний розвиток учнів, їх інтелектуальних, духовних та соціальних здібностей, виховання ціннісного ставлення до суспільства та держави, формування соціально-трудових компетентностей, формування в учнів загальнолюдських моральних цінностей, співпрацю з батьками, створення безпечних умов життя та праці всіх учасників навчально-виховного процесу, проведення систематичної право-виховної роботи та профілактики правопорушень серед вихованців, в тому числі й на профілактику булінгу.

3.2. Рекомендації з оптимізації соціальної роботи в інтернатних закладах у сфері формування соціальних цінностей учнів

Підвищення ефективності діяльності загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів, на нашу думку, можливе за умов врахування рекомендацій пов'язаних з покращенням менеджменту закладів інституційної сфери виховання, вдосконалення структури інтернатів санаторного типу, оптимізації технологій соціальної роботи в них.

Щодо першої складової – покращення менеджменту системи інституційних закладів освіти та виховання може бути спрямоване в руслі забезпечення підтримки педагогічних кадрів освітніх установ санаторного типу в регіоні; створення регіональної системи підвищення кваліфікації цих фахівців; забезпечення «надихаючого характеру» управління системою освітніх закладів санаторно-інтернатного типу; забезпечення циклічності в управлінні

регіональною системою освітніх закладів санаторно-інтернатного типу; прогнозування розвитку регіональної системи освітніх закладів санаторно-інтернатного типу; виділення особливостей формування ціннісних орієнтацій учнів освітніх закладів санаторно-інтернатного типу: диференційована структура ціннісних орієнтацій учнів тільки починає формуватися; у вихованців не сформовані ціннісні орієнтації на виконання соціальних функцій; не сформований досвід ефективної взаємодії вихованців в суспільстві; пріоритетними у вихованців є ціннісні орієнтації на сімейне життя; у вихованців завищена самооцінка ступеня готовності до життя в сім'ї і занижена самооцінка ступеня готовності до праці, професійної діяльності і т.д.; розробці педагогічної моделі формування ціннісних орієнтацій учнів освітніх установ санаторно-інтернатного типу, що передбачає єдність двох напрямків соціалізації – через надання допомоги в подоланні труднощів і через формування і розвитку ціннісних орієнтацій. Соціалізація через надання допомоги в подоланні труднощів дозволяє сформувати такі риси, як самостійність, підприємливість, здатність до пошуку раціональних рішень.

Аналіз діяльності Комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради також дозволяє знайти певні моменти структурного характеру, які б могли бути вдосконалені. Передусім рекомендації в цьому руслі полягають у створенні поряд із навчально-виховною та медико-оздоровчою підсистемами ще однієї – соціально спрямованої або соціальної роботи – з чітко окресленими штатними та функціональними рисами.

Так, наприклад, створення соціальної служби в санаторно-інтернатних закладах ало б на меті сприяння активному співробітництву як адміністрації, педагогів, учнів і батьків між собою, так і зовнішніх соціальних структур з ними для надання реальної, кваліфікованої, всебічної та своєчасної допомоги дітям і вчителям по захисту їх особистісних прав і попередження їх порушення. Вона мала б виконувати наступні функції: виступати поручителем, що забезпечує соціальні гарантії кожному члену навчального колективу; охороняти

і захищати особистість, її права, інтереси та працю; створювати умови для безпечної, комфортної творчого життя учнів; надавати допомогу і підтримку нужденним учням і вчителям; налагоджувати взаємини в колективі, перешкоджати фактам психічного насильства над особистістю.

Крім того, поряд із соціальною службою в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті доцільно було б створити ще медико-психолого-педагогічну, службу спортивно-оздоровчого та культурного дозвілля; професійної і соціальної адаптації; службу профілактики правопорушень.

До складу медико-психолого-педагогічної служби доцільно, окрім соціального працівника та представників адміністрації школи, залучити шкільного психолога, логопеда та відповідального медичного працівника. Ця служба була б покликана займатися діагностуванням соціально-педагогічних ситуацій та мікроклімату як у загальношкільному, так і в класних колективах, вивченням внутрішньоінтенційної спрямованості учнів, створенням та вишукуванню можливостей для реалізації позитивних проявів. У разі потреби служба могла б організовувати та проводити медико-психолого-педагогічні ради та залучати до них необхідних та залучених фахівців, представників обслуговуючого персоналу.

У службі спортивно-оздоровчого і культурного дозвілля могли б працювати соціальний працівник, заступник директора з виховної роботи, педагог-організатор дитячого колективу, вчителі, які відповідають за фізкультурно-оздоровчу роботу, завідувач шкільною бібліотекою, керівники гурткової роботи. На них було б покладене завдання щодо створення виховного середовища, покликаного активізувати процес соціалізації учнів, служба сприяла б залученню школярів до корисних форм дозвілля, ініціювала б проведення багатьох із них: зустрічей з цікавими людьми, проведення свят тощо.

У службу профілактики мали б входити соціальний працівник, шкільний психолог, заступник директора з виховної роботи, вчитель історії та права. За мірою потреби до їх роботи залучаються інші спеціалісти. Служба могла б

здійснювати спостереження за учнями, які особливо вразливі до злочинів та правопорушень. Для мети запобігання останніх організується та проводиться відповідні профілактичні заходи. Представники служби допомагали б учням у навчанні, виправляти поведінку, залучати їх до організації та проведення корисного дозвілля. До служби професійної орієнтації та адаптації мали бути залучені соціальний працівник, шкільний психолог, заступник директора з виховної роботи. У разі потреби залучаються інші спеціалісти. Служба ініціює зустрічі з людьми різних професій та пропонує групові та індивідуальні поради з питань професійної орієнтації. Робота служби особливо поживається в кінці навчального року, коли виникає необхідність надання широких інформаційноконсультативних послуг з правових, соціальних, психологічних питань для випускників загальноосвітнього інтернатного закладу у цей час спеціалісти обласних, районних та міських ССМ працюють у тісному контакті з центрами зайнятості.

Третьою складовою рекомендацій виступає безпосереднє підвищення ефективності соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів. Спрямоване на більш якісну соціалізацію дітей та підлітків вона формує творчі установки, орієнтацію на майбутнє, на успіх і досягнення. Такі заходи, з урахуванням сучасних реалій в Україні мали б світоглядно-ринкову орієнтацію і сприяли б формуванню ціннісних орієнтацій учнів в нових суспільних умовах. Ця модель передбачає участь вихованців, викладачів, спонсорів у виховно-освітньому процесі санаторно-інтернатного закладу; обґрунтуванні, формулюванні і експериментальному підтвердженні системоутворюючих принципів інституціоналізації соціально-ціннісних регуляторів учнів освітніх закладів санаторно-інтернатного типу (рівності, свободи, демократії, солідарності, збереження культурного розмаїття, підтримки здоров'я особистості, життєвої та професійної спрямованості особистості і т.д.), пов'язані з реалізацією внутрішніх резервів системи загальної середньої освіти; визначення соціально-педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій вихованців освітніх закладів санаторно-

інтернатного типу: розробка та реалізація соціально-педагогічної моделі формування ціннісних орієнтацій вихованців освітніх установ інтернатного типу, реалізація змісту концепції життєтворчості у навчальній і позанавчальній діяльності, забезпечення дієвої комунікації викладача і учня; Розробка та експериментальна перевірка можливості перекладу освітньо-виховного процесу з режиму функціонування в режим розвитку і становлення суб'єктності викладача і вихованців при формуванні у останніх загальнолюдських цінностей, поведінських норм та життєвих принципів.

Реалізація вищезначених принципів соціальної роботи відбувається найбільш результативно в обстановці невимушеності, свободи, емоційного підйому, що вимагає:

- варіативності змісту, форм (спецкурси, конкурси, олімпіади, фольклорні свята, рольові ігри, клубна діяльність і ін.), методів (діагностики, формування якостей особистості, організації діяльності);

- різноманіття сфер діяльності по формуванню ціннісних орієнтацій учнів (діяльність учнівського самоврядування; групові колективно-творчі справи; позанавчальна діяльність з предметів; діяльність творчих об'єднань та ін.);

- зміни видів діяльності (суспільно-політичній, освітній, трудовий, культурно-дозвіллевої, спортивної, комунікативної).

Реалізація концепції життєтворчості в межах соціальної роботи в умовах навчально-виховного процесу освітніх закладів санаторно-інтернатного типу є результативним засобом соціалізації і розглядається нами як поетапний процес, який представляє собою сукупність послідовних, доцільних взаємодій фахівця з соціальної роботи, педагогів і учнів, спрямованих на усвідомлення останніми соціально значущих цінностей (перший етап), розвиток їх стійкості в процесі виховання особистісних цінностей (другий етап) і дієвості в виховно-освітньої діяльності (третій етап).

При цьому, в науковій літературі виділяють умови, що забезпечують ефективність формування соціально-ціннісних орієнтирів учнів освітніх

закладів санаторно-інтернатного типу: диференційована структура соціальних цінностей вихованців тільки починає формуватися; в учнів не сформовані соціальні цінності та виконання соціальних функцій; не сформований досвід ефективної взаємодії учнів з суспільством; пріоритетними у них є цінності на сімейне життя; в учнів завищена самооцінка ступеня готовності до життя в сім'ї і занижена самооцінка ступеня готовності до праці та професійної діяльності тощо.

Соціально-педагогічна концепція формування життєтворчої особистості передбачає інституціоналізацію соціальних цінностей та поведінських норм учнів освітніх установ санаторно-інтернатного типу, в якій реалізуються різні соціально-педагогічні вимоги, а їх використання забезпечує результативність безперервного процесу формування соціальних цінностей учнів як в процесі життя в інтернаті, так і подальшої корекції в період самостійного життя.

Виходячи з цього, спрямована на розвиток особистісних якостей учнів соціальна робота в санаторно-інтернатних закладах включає наступні компоненти: цілі (соціальні, психологічні, дидактичні, виховні); функції (навчальні, розвиваючі, виховні); зміст діяльності по етапах; форми (організація навчальної та позанавчальної діяльності); методи (діагностики, формування якостей особистості, організації діяльності, контролю і самоконтролю); засоби (відповідно до ланками); критерії сформованості соціальних цінностей та поведінських норм (пізнавальний, емоційний, діяльнісний).

Відзначається, що в умовах освітнього закладу санаторно-інтернатного типу реалізація концепції формування життєтворчої особистості засобами соціальної роботи відбувається інтенсивно і успішно при дотриманні наступних вимог: а) підбору і підготовки педагогів і вихователів освітніх установ санаторно-інтернатного типу; б) організації продуктивного емоційного особистісного спілкування учнів і вихователів; в) формування особистого досвіду праці та допрофесійної підготовки учнів; орієнтації всієї педагогічної діяльності педагогів і вихователів на створення умов для самореалізації особистості учнів; д) забезпечення у учнів розвитку творчих здібностей; е)

формування прагнення, готовності, вміння реалізовувати в різних видах соціальної практики, в різних соціально-рольових позиціях їх особисті життєві плани (сімейні, професійні, побутові, освітні, дозвільні); ж) єдності діагностичного та формуючого підходів, що враховують індивідуальність процесу життєвого планування, що дозволяє адекватно можливостям і особливостям особистості учня здійснювати педагогічне керівництво формуванням професійного самовизначення.

Таким чином, підвищення ефективності діяльності загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів, на нашу думку, можливе за умов врахування рекомендацій пов'язаних з покращенням, принаймні, трьох складових – менеджменту закладів інституційної сфери виховання в цілому, вдосконалення структури інтернатів санаторного типу, зокрема та оптимізації технологій соціальної роботи в останніх. Щодо першої складової, то вона може бути спрямована в руслі забезпечення підтримки педагогічних кадрів освітніх установ санаторно-інтернатного типу; створення регіональної системи підвищення кваліфікації фахівців; забезпечення циклічності та прогнозованості в управлінні регіональною системою освітніх закладів санаторно-інтернатного типу. В межах другого – поряд із навчально-виховною та медико-оздоровчою підсистемами функціонування загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів логічно було б створити ще й соціально спрямовану, складовими якої стали б соціальна, медико-психолого-педагогічна, спортивно-оздоровча та культурно-дозвіллева служба, а також служби з професійної і соціальної адаптації та профілактики правопорушень. Безпосередньо, самі технології соціальної роботи в досліджуваному типі загальноосвітніх закладів, отримали б більшої ефективності у разі врахування принципів і впровадження у повсякденну практику складових концепції розвитку життєтворчої особистості.

ВИСНОВКИ

Під час написання магістерської роботи автор прийшов до наступних висновків.

Тема соціальної роботи з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів в науковій літературі має незначний термін існування. Разом з цим, окремі її аспекти розкриті в дослідженнях таких психологів, соціологів, теоретиків соціальної роботи, колекційної та соціальної педагогіки, соціального менеджменту, як І. Бех, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Г. Щедровицький, В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Корольова, В. Луговий, В. Паламарчук, Н. Абашкіна, В. Кремень, Г. Балл, В. Безпалько, О. Олексюк, М. Євтух., А. Капська, Р. Вайнола, Л. Міщик, В. Нечипоренко, В. Хапілова та інших. Втім, в науковій літературі на тепер не має окремого комплексного дослідження з теми, що лише підсилює теоретичну та практичну значущість нашої кваліфікаційної роботи.

Соціальна робота, освіта, загальноосвітня санаторна школа-інтернат, учень виступають головними поняттями нашої кваліфікаційної роботи. Ключове місце серед них займає поняття соціальна робота в загальноосвітній санаторній школі-інтернаті. Сутність останнього полягає в здійсненні соціальної діагностики, супроводу, адаптації та реабілітації учнів, що навчаються та відновлюють здоров'я в освітньому закладі санаторно-інтернатного типу.

Під час написання магістерської роботи автор спирався на принципи системності, об'єктивності, неупередженості. Реалізація їх відбулася шляхом використання загальнонаукових та конкретнонаукових методів пізнання. Серед останніх особливе місце зайняв метод спостереження та контекст-аналізу.

Загальноосвітня санаторна школа-інтернат – це загальноосвітній навчальний заклад І-ІІ, І-ІІІ ступенів з відповідним медичним профілем, що забезпечує реалізацію права дітей, які потребують тривалого лікування та реабілітації, на загальну середню освіту. В діяльності цього закладу можна виокремити навчальну, медичну, реабілітаційну та виховну складові, єдність яких забезпечується функціонуванням організаційно-управлінської структури

дивізіонального типу, також проникненням і реалізацією в них технологій соціальної роботи.

Особливість соціалізації та формування ціннісних орієнтирів у вихованців загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів полягає у тому, що один із основних інститутів соціалізації – сім'я – замінюється інтернатним закладом. Такий стан речей деформує процес соціалізації. Тому в соціальній роботі з ними необхідно здійснювати диференційований підхід до вибору методів діяльності в залежності від категорії учнів. Крім того, соціальний простір загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів – це дуже складний об'єкт, як з точки зору емоційного клімату, так і з точки зору функціональної організації. Виходячи з цього, роль соціального працівника в інтернатних закладах санаторного типу полягає в тому, щоб допомогти дитині знайти себе і своє місце в житті, щоб через форми і методи роботи соціального працівника підготувати особистість до подолання численних проблем, труднощів і невдач в житті, створити умови для адаптації, розвитку та реалізації творчого потенціалу, здібностей і задатків дитини.

Інтегративний підхід виступає основою соціальної роботи з учнями загальноосвітньої санаторної школи-інтернату. Суть цього підходу заключається в тому, що діти з обмеженими можливостями не є соціально відокремленими та ізольованими членами суспільства, вони потребують ціленаправленої та системної роботи з педагогами, психологами та соціальними працівниками. Принципам цього підходу підпорядковані технології соціальної роботи, що використовуються в зазначених навчальних закладах. Особливе місце серед них належить технологіям соціальної діагностики, адаптації, арт- та натур- психотерапії та інформаційним соціальним технологіям. Разом з цим слід підкреслити, що ефективність їх залежить від вмінь персоналу загальноосвітньої санаторної школи-інтернату комбінувати технології соціальної роботи з навчально-виховним процесом, медико-терапевтичними та корекційними технологіями.

Професія соціального працівника в загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах спрямована на забезпечення ефективності навчального, виховного та реабілітаційного процесів шляхом створення стабільного соціального повсякдення учнівської спільноти. Об'єктивною умовою її вибору є соціальна спрямованість особистості соціального працівника, наявність відповідних соціальних якостей: гуманізму, доброзичливості, справедливості, відповідальності, терпеливості, врівноваженості, готовності стати на захист учня, прийти йому на допомогу, підтримати. До обов'язкових професійних якостей і умінь його відносяться емпатійність, психологічна компетентність, делікатність і тактовність, гуманність, милосердя, висока духовна культура і моральність та інші. Передусім, кваліфікований соціальний працівник повинен вміти аналізувати та оцінювати досвід, як свій, так і інших; застосовувати на практиці свої знання з розуміння соціальної проблеми; бути в змозі: створювати і підтримувати робочу обстановку й атмосферу; виявляти і переборювати негативні почуття, що впливають на учнів загальноосвітньої санаторної школи-інтернату і на нього самого; виявляти і враховувати в роботі відмінності особистісного, національного, соціального і культурно-історичного характеру; розпізнавати і переборювати у відносинах з учнями агресію і ворожість, мінімізувати лють з урахуванням ризику для себе і для інших; сприяти наданню фізичної турботи школярам; спостерігати, розуміти й інтерпретувати поведінку і відносини між дітьми та підлітками; вести переговори, допомагати іншим членам педагогічного колективу школи.

Спеціалізація Комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради полягає у навчанні, вихованні та підтримці здоров'я дітей з малими та неактивними (фаза згасання) формами туберкульозу. Соціальна робота в ньому здійснюється згідно з нормами вітчизняного законодавства та розпорядженнями профільних органів влади. Вона спрямована на всебічний розвиток учнів, їх інтелектуальних, духовних та соціальних здібностей, виховання ціннісного ставлення до суспільства та держави, формування соціально-трудова

компетентностей, формування в учнів загальнолюдських моральних цінностей, співпрацю з батьками, створення безпечних умов життя та праці всіх учасників навчально-виховного процесу, проведення систематичної право-виховної роботи та профілактики правопорушень серед вихованців, в тому числі й на профілактику булінгу.

Підвищення ефективності діяльності загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів, на нашу думку, можливе за умов врахування рекомендацій пов'язаних з покращенням, принаймні, трьох складових – менеджменту закладів інституційної сфери виховання в цілому, вдосконалення структури інтернатів санаторного типу, зокрема та оптимізації технологій соціальної роботи в останніх. Щодо першої складової, то вона може бути спрямована в руслі забезпечення підтримки педагогічних кадрів освітніх установ санаторно-інтернатного типу; створення регіональної системи підвищення кваліфікації фахівців; забезпечення циклічності та прогнозованості в управлінні регіональною системою освітніх закладів санаторно-інтернатного типу. В межах другого – поряд із навчально-виховною та медико-оздоровчою підсистемами функціонування загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів логічно було б створити ще й соціально спрямовану, складовими якої стали б соціальна, медико-психолого-педагогічна, спортивно-оздоровча та культурно-дозвіллева служба, а також служби з професійної і соціальної адаптації та профілактики правопорушень. Безпосередньо, самі технології соціальної роботи в досліджуваному типі загальноосвітніх закладів, отримали б більшої ефективності у разі врахування принципів і впровадження у повсякденну практику складових концепції розвитку життєтворчої особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Москва : Гуманит. изд. центр «Владос», 2003. 368 с.
2. Архіпова Педагогічні аспекти підготовки соціальних кадрів. *Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи* : матеріали доповідей міжнародної конференції (Ужгород, 21–22 жовтня 1999). Ужгород : УДУ, 1999. Ч. 1. С. 17–23.
3. Афанасьев В. В. Виховання педагогічно занедбаних підлітків. *Соціальна педагогіка. Теорія та практика*. 2009. № 1. С. 21-26.
4. Басов Н. Ф. Історія соціальної педагогіки. Київ : Освіта, 2005. 256с.
5. Бенько Л. О. Нормативна і девіантна поведінка особистості в умовах соціалізації. *Соціальна психологія*. 2006. № 5. С. 64 – 69.
6. Бессонова Л. А. Профессионально-личностная компетентность как условие преодоления профессиональной деформации личности специалиста социальной работы. *СИСП*. 2012. № 1. С. 490-501.
7. Бокач М. М. Загальна та соціальна педагогіка : програма та навчально-методичні матеріали. Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили. Вип. 17, 2005. 136 с.
8. Вайнола Р. Х. Технології соціальної роботи Київ : Наукова думка, 2000. 120 с.
9. Васильева И. А. Психологические аспекты применения информационных технологий. *Вопросы психологии*. 2002. №3. С. 80-89.
10. Всеобщая декларация прав человека : Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10.12.1948. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата обращения: 12.11.21).
11. Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академ. видавництво, 2005. 300 с.
12. Галагузова Л. В, Мардахаев В. В. Методика та технології роботи соціального педагога. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. 416 с.

13. Годлевська Д. М. Проблема комунікативної культури соціального працівника. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. Київ : НПУ, 2004. № 1 (23). С. 54-60.
14. Голиков Н. Индивидуальная помощь ребенку-инвалиду в условиях обучения в массовом образовательном учреждении. *Учитель*. Волгоград, 2006. № 1. С. 22-24.
15. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
16. Гордеева А. В., Морозов В. В. Прикладная реабилитационная педагогика. Москва : Академический проект, 2004. 176 с.
17. Горішна Н. М. Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2009. Вип. 16-17. С. 114-117.
18. Грецов А. Г. Тренинг общения для подростков. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 160 с.
19. Гурвич П. Н. Какие заболевания лечат верховой ездой. *Коневодство и конный спорт*. 1997. №1. С.24-25.
20. Гусак Н. Є. Соціальна політика та соціальна робота. Київ : Либідь, 2005. 246 с.
21. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста : понятие и виды. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 2000. № 4. С.34-42.
22. Долженко І. Л. Використання соціально-педагогічних технологій у роботі класного керівника з дітьми. *Рідна школа : науково-педагогічний журнал*. 2006. № 7. С. 34 – 38.
23. Доэл М., Шадлоу С. Практика социальной работы : упражнения и методические разработки для обучения и повышения квалификации социальных работников. Москва : Аспект-Пресс, 2005. 237с.
24. Егорова Т. В. Социальная интеграция детей с ограниченными возможностями : учебник. Николаев, 2002. 80 с.

25. Задорожній О.В. Конвенція про права дитини 1989. *Українська дипломатична енциклопедія* / редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. С. 760.
26. Зайцев Д. В. Образовательная интеграция детей с ограниченными возможностями. URL: http://www.fl-life.com.ua/inclusion/?page_id=397 (дата обращения: 12.11.21).
27. Зверева І. Д. Соціальна робота в Україні. Київ : Науковий світ, 2003. 233 с.
28. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека. *Высшее образование сегодня*. 2005. №11. С. 18-23.
29. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 16-25.
30. Знакова Т. А. Вопросы профилактики и психологической поддержки инвалидов-выпускников социальных учебных заведений : сб. информационно- методических материалов. Москва : Владос, 1999. 83 с.
31. Зимівець Н. В. Культура життєвого самовизначення : інтегративний курс для учнів загальноосвіт. навч. закл. : метод. посіб. : в 3 ч. / наук. кер. та ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Златограф, 2003. Ч. 2. Середня школа.
32. Капська А. Й. Соціальна педагогіка. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.
33. Капська А. Й. Соціальна робота : технологічний аспект. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 356 с.
34. Капська А. Й. та ін. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : модульний курс дистанційного навчання / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола. Київ : Науковий світ, 2001. 129 с.
35. Компетентність саморозвитку фахівця : педагогічні засади формування у вищій школі. Ізмаїл : ІДГУ, 2007. 236 с.
36. Конвенція ООН про права дитини (20 листопада 1989 року). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 20.11.21).
37. Короткий словник сучасних понять і термінів. К., 2000. 348 с.

38. Кочемасова Л. А. Профессиональная компетентность социального работника : модель, технология, инноватика развития : монография. Оренбург : Экспресс-печать, 2013. 228 с.
39. Лэндрет Г. Л. Игровая терапия : искусство отношений / пер. с англ. А. Я. Варга. Москва : Международная педагогическая академия, 1994. 368 с.
40. Малышева Г. П. Использование нетрадиционных методик по укреплению здоровья детей дошкольного возраста. *Актуальные проблемы и перспективы современного гуманитарного знания: материалы междунар. науч.-практ. конф.* Невинномыск, 2009. С.328-330.
41. Мальцев В. А. К вопросу о профессионально-значимых качествах социального работника. *Интегральная индивидуальность : теория и практика.* Кемерово : Кузбас, 2010. С. 49-57.
42. Мареев В. С. Социально-психологический тренинг. Москва : Владос, 1998. 198 с.
43. Мещеряков Б. Г. Большой психологический словарь. Москва : Владос, 2002. 456 с.
44. Нечай А. Вдосконалення правового забезпечення соціальної допомоги в Україні. *Право України.* 2000. №12. С.86-90.
45. Овод О. В. Особливості професійної діяльності соціального працівника в системі соціального забезпечення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна».* 2013. №1. С.167-170.
46. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики.* Київ : «К.І.С.», 2003. С. 13-42.
47. Павленок П. Д. Теория, история и методика социальной работы: учеб. пособ. Москва : Дашков и К, 2004. 254 с.
48. Павленок П. Д. Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности. Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006. 596 с.

49. Панина Н. В. Технология социологического исследования. Київ : Либідь, 1998. 225 с.
50. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Москва : Изд-во МГУ, 1989. 238 с.
51. Петрушин В. И. Музыкальная психотерапия: учеб. пособ. Москва : Владос, 2000. 176 с.
52. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери : зарубіжний досвід. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2003. 184 с.
53. Положення про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 № 964 про затвердження. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0525-03#Text> (дата звернення: 20.11.21).
54. Попова Е. В. Психолого-педагогическая компетентность как научно-педагогическая проблема. *Известия Южного отделения Рос. Академии образования*. Ростов-на-Дону. Вып. 1. 2009 С. 127-136.
55. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Дата оновлення: 27.03.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>. (дата звернення: 20.11.21).
56. Сводина В. Н. Интегрированное воспитание школьников с ограниченными возможностями здоровья. *Дефектология*. 1998. №6. С. 31-39.
57. Семигіна Т. Брижовата О. Міжнародне визначення соціальної роботи. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2002. № 3-4. С.144-145.
58. Соціальна робота в Україні : перші кроки / під ред. В. І. Полтавця. Київ : КМ Академія, 2000. 294 с.
59. Соціальна робота. Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної та І. Григи. Київ : Академія, 2004. 346 с.
60. Соціальна робота : короткий енциклопедичний словник / Андрущенко В. П., Бех В. П., Башкіреєв В. А., Вовканич М. Д., Керецман В. Ю., Козубовська І. В., Лукашевич М. П., Мигович І. І., Пилипенко О. І., Пінчук І. М., Попович Г. М., Толстоухова С. В. Київ : ДЦССМ, 2002. 536 с.

61. Стеченко Д. М., Чмир О. С. *Методологія наукових досліджень*. Київ : Знання, 2005. 309с.
62. Таут М. М. *Психологічний супровід виховної роботи. Підвищення якості професійної освіти та досвід впровадження державних освітніх стандартів*. Київ : Центр учбової літ-ри, 2004. 331с.
63. Тюття Л. Т. *Соціальна робота : теорія і практика*. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.
64. Уманець Г. М., Кобзар О. В., Кулеш В. О. *Інклюзивна освіта : Особливій дитині – особлива увага*. Донецьк : Витоки, 2010. 135 с.
65. *Філософія : учебник для вузов / под общ. ред. В. В. Миронова*. Москва : Норма, 2005. 673 с.
66. Фирсов М. В., Шапиро Б. Ю. *Психология социальной работы : Содержание и методы психосоциальной практики*. Москва : Академия, 2009. 192 с.
67. Фролов С. С. *Основы социологии*. Москва : Наука, 1997. 256 с.
68. Фуряева Т. В., Старосветская Н. А. *Теория и практика психолого-педагогического сопровождения и интеграции детей в общество*. Красноярск, 2005. 198 с.
69. Холостова Е. И. *Профессионализм в социальной работе : учеб. пособ.* Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. 233 с.
70. Холостова Е. И. *Социальная работа : учеб. пособ.* Москва : Изд-во РАУ, 2004. 433 с.
71. Холостова Е. И. *Технологии социальной работы : учебник*. Москва : ИНФРА-М, 2001. 400 с.
72. Холостова Е. И., Дементьева Н. Ф. *Социальная реабилитация*. Москва, 2004.
73. Хуторский А. В. *Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования. Народное образование. 2003. № 2. С. 55 - 61.*

74. Чиганова С. Д. Формирование профессиональной и социальной компетентности специалиста по социальной работе. *СОЦИС*. 2006. №1. С.164-169.
75. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
76. Шевчук П. І. Соціальна політика. Львів : Світ, 2003. 400 с.
77. Шевчук П. Соціальна політика та соціальна безпека людини : навч. посіб. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2003. 176 с.
78. Шендеровський К. Менеджмент у соціальній роботі : посібник. Київ : Главник, 2007. 207 с.
79. Яркіна Т. Ф. Теория и практика социальной работы : отечественный и зарубежный опыт. Москва ; Тула, 1993.
80. Ярская В. Н. Социальная политика, социальное государство и социальный менеджмент : проблемы анализа. *Журнал исследований социальной политики*. 2003. Т. 1. №1. С. 12-28.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Штибін Ернест Валерійович, магістрант 2 курсу магістратури, форми навчання денної, факультету соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти erikshtybinzpu@gmail.com

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна робота з учнями загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів I-II ступенів» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

Штибін Е. В.

Дата _____

Підпис _____

Маліновська О.С.